

VILNIAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „DRUGELIS“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA
„ŽINGSNIS PO ŽINGSNIO“

2023 m.

TURINYS

1. Bendrosios nuostatos	3
2. Vaikų poreikiai ir ryšys su programa	4
3. Tėvų lūkesčiai ir poreikiai	4
4. Įstaigos savitumas	5
5. Pedagoginio proceso vykdymas	5
6. Ikimokyklinio ugdymo principai	7
7. Tikslas ir uždaviniai	7
8. Turinys ir metodai	8
9. Ugdymo priemonės	10
9.1 Socialinis ir emocinis ugdymas	11
9.2 Pažinimo ugdymas	17
9.3 Kalbos ir komunikavimo ugdymas	24
9.4 Fizinis ugdymas	30
9.5 Meninis ugdymas	35
9.6 Į visas ugdymo kryptis integruojamos ugdymo(si) sritys (pasiekimai)	43
10. Ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas	51
Naudota literatūra	54

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

Ikimokyklinio ugdymo programa (toliau – Programa) nustato ikimokyklinio ugdymo tikslą, uždavinius, Programos įgyvendinimo prielaidas ir būdus, ugdymo gaires, ugdytinus vaikų pasiekimus ir pažangos vertinimo gaires. Programa atnaujinta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014) bei Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2015). Programa padeda mokytojui kryptingai organizuoti ugdomąją veiklą, kurti kokybiško ugdymo(si) sąlygas, individualizuoti ugdymo(si) turinį. Programa apima visas ikimokyklinio ugdymo(si) sritis.

Informacija apie įstaigą

Pavadinimas – Vilniaus lopšelis-darželis „Drugelis“.

Institucijos grupė – ikimokyklinio ugdymo įstaiga (3110); tipas – lopšelis-darželis (3112); juridinis statusas – juridinis asmuo (1); identifikavimo kodas – 190017071.

Įsteigimas – 1964 m. gruodžio mėn. 1 d. Vilniaus miesto tarybos 1998 m. liepos 15 d. sprendimu Nr. 225 suteiktas „Drugelis“ pavadinimas.

Adresas – Rinktinės g. 28A, Vilnius, LT-09315, telefonai: (8-5) 272 2710, (8-5) 272 2707, el. paštas rastine@drugelis.vilnius.lm.lt

Priklausomybės tipas – 2 (savivaldybės).

Pagrindinė veiklos rūšis – ikimokyklinis ugdymas su priešmokyklinio ugdymo grupėmis .

Steigėjas – Vilniaus miesto savivaldybės taryba (111109233, Konstitucijos pr. 3, Vilnius).

Ugdomoji kalba – lietuvių.

Lopšelis-darželis yra Lietuvos švietimo sistemos pirmoji pakopa.

Lopšelio-darželio veiklą kuruoja Vilniaus savivaldybės administracijos Ikimokyklinio ugdymo skyrius (kodas 9163147, Konstitucijos pr. 3, LT-09601 Vilnius).

Lopšelis-darželis komplektuojamas pagal įstaigai priskirtą aptarnaujamą teritoriją arba kita steigėjo nustatyta tvarka.

Darželis įregistruojamas, perregistruojamas ir išregistruojamas įstatymų nustatyta tvarka.

Filosofija. Žmogaus ugdymas – vientisas procesas, paremtas saviakla, natūralia vaiko prigimtimi, jo sugebėjimu pačiam kurti save, ekologinio supratingumo, laisvai renkantis žaidimų vietą bei priemones.

2. VAIKŲ POREIKIAI IR RYŠYS SU PROGRAMA

Lopšelio-darželio grupėse ugdomi vaikai nuo 2 iki 7 metų. Ikimokyklinio ugdymo „Žingsnis po žingsnio“ programos principai, tikslas ir uždaviniai bei ugdymo turinys orientuoti į vaikų poreikių tenkinimą. Žaidimas yra pagrindinė vaikų veikla. Žaisdamas vaikas realizuoja visus svarbiausius savo poreikius – pažintinius, praktinio veikimo, bendravimo, judėjimo – atskleidžia visas savo galimybes ir gebėjimus. Programoje vadovaujamosi psichologų humanistų K. Rodžerso, A. Maslou teorijomis, tikinčiomis žmogaus vidinėmis galiomis. Vaikas, patekęs į saugią, laisvą, priimančią aplinką, atskleidžia savo vidines galimybes. Tokiu jis gali tapti tik tada, kai patenkinami visi baziniai vaiko poreikiai: poreikis žaisti, kurti, eksperimentuoti, patirti, atrasti, aktyviai reikštis, būti pripažintiems, saugiams ir sveikiems. Programoje vadovaujamosi šveicarų filosofo, psichologo Ž. Piažė darbais, kuriuose akcentuojama kognityvinė vaiko raidos teorija: Vaikas turi savo individualų pasaulį, vaikas, kuriam neužtenka žinių, informacijos, patirties, gaunamos iš kitų žmonių. Ž. Piažė tyrimai tinka programai – vaikas pats atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas ir eksperimentuodamas, kurdamas, – jis „konstruoja“ pats save. Meninio ugdymo samprata programoje glaudžiai siejasi ir su H. Gardnerio, Harvardo universiteto profesoriaus intelekto įvairovės teorija. H. Gardneris išskyrė ir apibūdino 7 intelekto tipus: kalbinį, muzikinį, loginį, matematinį, erdvinį, kūniškąjį, vidinį asmeniškąjį ir tarpasmeninį. Šie išvardyti intelekto tipai susiję su meninės veiklos sritimi. Vadovaujantis H. Gardneriu, kalbinis intelektas susijęs su žodžio menu, muzikinis intelektas – su muzika, kūniškasis kinestezinis intelektas pasireiškia šokio mene, o meninis – teatrui artimoje srityje. Likusieji 2 intelekto tipai – loginis matematinis ir vidinis asmeniškasis – svarbūs kiekvienai meninei veiklai plėtotis. Pagrindinis dėmesys programoje skiriamas vaiko meninių bei sveikatinimo poreikių tenkinimui: dainuoti, šokti, vaidinti, deklamuoti, išreikšti save per daile, žodį, muziką, ugdyti gebėjimą įsivaizduoti, pajusti, kurti, grožėtis, kartu aktyviai ir saugiai judėti, patirti judėjimo džiaugsmą, stiprinti sveikatą.

3. TĖVŲ LŪKESČIAI IR POREIKIAI

Tėvams (globėjams) svarbu, kad ankstyvojo amžiaus vaikai būtų tinkamai globojami, jaustųsi saugūs ir sveiki, augtų kūrybingi ir sumanūs. Vyresniojo amžiaus vaikų tėvams taip pat labai svarbus vaikų saugumas ir sveikata, kad vaikai prasmingai ir įdomiai leistų dienas darželyje, įgytų socialinių, meninių įgūdžių: išmoktų bendrauti, žaisti, piešti, dainuoti, vaidinti. Taip pat tėvams svarbu, kad vaikai ne tik išmoktų pagrindinių tarpusavio bendravimo santykių, bet ir patys dalyvautų įvairiuose užsiėmimuose bei renginiuose, kurie

ugdo juos kaip asmenybes. Vilniaus lopšelyje-darželyje „Drugelis“ tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su pedagogais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, pasiekimų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje.

4. ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Vilniaus lopšelis-darželis „Drugelis“ įsikūręs sostinės centre, šalia Neries upės, istorinio paveldo pastatų apsuptyje. Būtent ši geografinė padėtis suteikia ypatingą ir išskirtinę galimybę daugiau dėmesio skirti gimtojo miesto gamtinių ir kultūrinių objektų pažinimui, dalyvavimui aktyvioje kultūrinėje miesto veikloje. Lopšelyje-darželyje sukurta jauki ir saugi ugdymo(si) aplinka. Vaikai ugdomi atnaujintose grupėse, kuriose naudojamos informacinės technologijos ir efektyvios ugdymo priemonės. Edukacinės lauko erdvės yra saugios ir pritaikytos kūrybiškumo ugdymui(si), eksperimentavimui, stebėjimui ir aplinkos vertinimui. Ugdymo procese taikomi alternatyviosios ir inovatyviosios pedagogikos ugdymo metodai: Regio Emilio metodo elementai (veikla prie šviesos ir smėlio stalo, eksperimentavimas su šviesa, smėliu ir pan.), M. Montessori, STEAM metodika, „Zipio draugai“ programa.

5. PEDAGOGINIO PROCESO VYKDYMAS

Įstaigos pedagogai prioritetą skiria saugos ir sveikatos ugdymui, siekiant tikslo – užauginti žmogų sveika dvasia ir kūnu. Darželyje kryptingai ir nuosekliai ugdomas etninės kultūros supratimas, gaivinamos ir puoselėjamos tradicinės kultūros vertybės, vaiko gebėjimas jausti, suvokti, savitai reikštis. Muzikinė vaikų veikla skatinama įvairiomis formomis: savarankišku muzikavimu, švenčių, popiečių rengimu, muzikos pritaikymu kitoje veikloje. Parenkant repertuarą pirmenybė teikiama liaudies muzikai. Šventės ir vakaronės yra pažintinio ir pramoginio pobūdžio. Priešmokyklinis ugdymas vyksta priešmokyklinėje grupėje pagal priešmokyklinio ugdymo programą, kuri teikia galimybę per vienerius metus padėti vaikui pasiruošti mokyklai – siekiama sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, fizinių, psichinių ir dvasinių galių harmoningam skleidimuisi, palengvinti jam pereiti prie sistemingo ugdymosi mokykloje. Darželyje veikia Vaiko gerovės komisija, pagal kompetenciją atliekami specialiųjų poreikių vertinimai ir teikiama parama specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikams. Šiai komisijai vadovauja logopedas. Vaikų reikmėms pritaikoma ugdymo(si) aplinka ir įgyvendinamos individualios vaikų ugdymo programos. Tėvams teikiamos informavimo ir konsultavimo paslaugos.

Demokratiniai pedagogų ir vaikų santykiai. Pedagogų ir vaikų santykiai grindžiami savigarba ir pasitikėjimu, įžvelgiant, kas vaikui yra svarbu, įsiklausant į jo žodžius, paskatinant išsakyti savo nuomonę, išgirstant jį. Vaikai turi galimybę daryti įtaką darželio kasdinei veiklai, t.y. jie gali spręsti su jų gyvenimu įstaigoje susijusius klausimus, teikti siūlymus, pageidavimus, į kuriuos atsižvelgiama.

Prioritetas teikiamas pačių vaikų iniciatyvai. Vaikai ir suaugę kartu kuria bendro gyvenimo įstaigoje ir grupėje susitarimus, taisykles, kurios padeda ugdyti atsakomybę ir tarpusavio supratimą.

Ugdymo individualizavimas. Siekiame pažinti kiekvieną vaiką, individualų jo tempą. Suvokę svarbiausius jo poreikius ir galimybes, numatome individualius ugdymo(si) būdus ir metodus. Skatiname vaiko savarankiškumą tose srityse, kur gebėjimai geriau susiformavę ir teikiame didesnę pagalbą mažiau išlavėjusių gebėjimų ugdymui. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams teikiama korekcinė pagalba. Individualias vaikų ugdymosi problemas padeda spręsti Vaiko gerovės komisija.

Ugdymo aplinka. Kuriama taip, kad tenkintų kiekvieno vaiko poreikius, ugdytų jo gebėjimus, skatintų kaupti naują patirtį, išbandytų įvairias veiklos formas ir pažinimo būdus. Siekiama, kad aplinka skatintų vaiką aktyviai veikti, tyrinėti, pažinti, pasitikėti savo gebėjimais. Vaikas pats yra aktyvus aplinkos kūrėjas.

Glaudus bendradarbiavimas su šeima. Nuolat siekiame, kad vaiko tėvai (globėjai) dalyvautų ugdymo procese ir taptų aktyviais bendruomenės nariais. Bendradarbiavimą grindžiame pozityviomis nuostatomis: tarpusavio pasitikėjimu ir konfidencialumu, įsiklausimo į vienas kito poreikius ir interesus, pagarba šeimos vaidmeniui, ugdant vaiką.

Lankstus specialistų integravimas į ugdymo procesą. Įstaigoje dirbanti specialistų komanda- logopedas, muzikos pedagogas, sveikatos priežiūros specialistas siekia darbą organizuoti taip, kad nepažeistų pedagoginio proceso vientisumo. Vyksta glaudus bendradarbiavimas su grupių pedagogais ir vaikų tėvais.

Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas. Lopšelio-darželio pedagogai profesinio tobulėjimo siekia dalyvaudami įvairiuose seminaruose, rengdami įvairius projektus. Pedagogai yra susipažinę su įvairių filosofinių teorijų idėjomis (Z. Froido, E. Eriksono, Ž. Piaže, F. Frėbelio, O. Dekroly, S. Frėnė, M. Montessori, R. Štainerio). Taipogi, susipažinę su vaiko raida, kuri yra neatsiejama nuo plačios socialinės kultūrinės aplinkos veiksnių, bei sąveikose vaikas – vaikas, vaikas – suaugusysis, priklausymo grupei svarbą atskleidžia ekologinė raidos teorija (U. Bronfenbrenneris, R. R. Sears) ir kt. Pedagogai supranta vaiko raidą ir ugdymąsi kaip vientisą procesą. Ikimokyklinio amžiaus vaikas – bręstanti asmenybė, turinti savo individualius ir socialinius poreikius. Humaniški pedagogai kuria aplinką, skatinančią vaikų vystymąsi bei individualybės raišką. Organizuoja renginius savo darželyje, pasikviesdami kitų ikimokyklinių įstaigų pedagogus, dalinasi savo patirtimi. Visi ugdytojai (priešmokyklinio ugdymo pedagogai, auklėtojos, muzikos pedagogas, logopedas) kvalifikuoti, turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Paskatinti šių dienų iššūkių, pedagogai įgijo ir tobulina šiuos gebėjimus: suvokti esminius ugdymo turinio dalykus; tirti, planuoti, numatyti ugdymo strategijas, jas įgyvendinti; ugdymo realybėje sukurti pedagoginę sąveiką; sumaniai ir kūrybiškai derinti ugdymo metodus; individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą; apibendrinti pedagoginę patirtį; dirbti komandoje. Problemas geba spręsti projektiniu metodu. Pedagogai ir specialistai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje: integruoja veiklas (muzika ir dailė; dailė ir vaidyba; kalba ir dailė; muzika ir kalba ir kt.). Pedagogai inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja mikrorajono, Vilniaus miesto ir respublikos mastu

organizuojamuose renginiuose bei Vilniaus miesto ikimokyklinių įstaigų metodinių centrų ir draugijų veikloje (akcijos, parodos, konkursai, šventės, projektai).

Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai **pedagogo uždaviniai**: kurti žaidybines aplinkas - paruošti saugią vietą veiklai, parinkti priemones, žaislus; įsiklausyti į vaikų siūlomą žaidimų tematiką, padėti pasirinkti žaislus, žaidimus; ieškoti vaikų veiklai motyvavimo priemonių; savo pavyzdžiu rodyti kaip bendrauti: pasisveikinti, padėkoti, paprašyti, pagirti, atsiprašyti; inspiruoti (pasiūlyti idėją, sudominti trumpalaikiais ir ilgalaikiais gamtos stebėjimais, sukurti probleminę situaciją, paskaityti literatūros kūrinį, paprašyti vaikų pagalbos ir kt.) vaikų veiklą mažomis grupelėmis; taikyti vaikų veikloje informacines komunikacines technologijas, ugdyti vaikų ekologinį supratingumą; supažindinti vaikus su įvairiais mokymosi būdais, skatinti vaikus rinktis ir išbandyti įvairias priemones, eksperimentuoti; turtinti vaiko patirtį: pokalbiai vaikams aktualiomis temomis, išvykos, stebėjimai, paveikslėlių žiūrėjimas, matytų televizijos laidų, filmų aptarimas, vaikų teatro pasirodymų organizavimas; skatinti vaikų savarankiškumą; organizuoti judrius ir ramius žaidimus, estafetes, varžytuves, sporto, sveikatinimo pramogas, akcijas; sužadinti vaiko kūrybiškumą bei rengti kartu su jais piešinių ir darbėlių parodėles; skatinti vaikų pirmuosius, savarankiškus dorovinius bei estetinius vertinimus; stebėti, fiksuoti, analizuoti vaikų veiklą; supažindinti tėvus su vaiko gebėjimais ir pasiekimais.

6. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Lopšelyje-darželyje vaikų ugdymas(is) grindžiamas vadovaujantis šiais **pagrindiniais ugdymo principais**:

Sveikatos saugojimo ir stiprinimo principas – prioritetas teikiamas socialiniams, psichologiniams ir fiziologiniams veiksniams, kurie svarbūs vaiko fizinės sveikatos saugojimui ir stiprinimui, psichologinio saugumo užtikrinimui;

Visuminio integralaus ugdymo principas- siekiama įvairių (kūrybinių, pažintinių, fizinių, emocinių) vaiko galių plėtotės, tikslingai formuojant vaiko vertybines nuostatas, jausmus, mąstymą ir elgseną. Užtikrinama visų ugdymo sričių darna.

Individualizavimo ir humaniškumo principas- pripažįstama ir puoselėjama vaiko individualybė; visiems lopšelių-darželių laikantiems vaikams sudaromos galimybės ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, parenkant metodus, turinį, pritaikant aplinką.

Tautiškumo principas- išlaikoma pusiausvyra tarp lietuvių liaudies tradicijų, papročių ir naujovių, suvokiant jų tarpusavio darną, skatinant kūrybinę tradicijos tęstinumą bei ugdant tautinį ir pilietinį sąmoningumą.

Sistemiškumo ir nuoseklumo - ugdymas moksliai pagrįstas: einama nuo lengvo prie sunkaus, nuo žinomo prie nežinomo.

Atsinaujinimo – ieškoti inovatyvių ugdymo (si) metodų ir būdų, taikyti juos ugdymo procese; skatinti IKT diegimo naujoves, sudarant palankias sąlygas vaiko kūrybinei raiškai ir iniciatyvai, pozityvioms emocijoms.

Tęstinumo principas – programa orientuota į šeimoje pradėto pozityvaus vaiko ugdymo (si) tąsa bei dera su ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programa.

7. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas kurti saugią ir sveiką ugdomąją aplinką, bendradarbiaujant su šeima, padėti vaikui tenkinti prigimtinius, pažintinius, socialinius, saviraiškos, kultūros, etninius poreikius, saugoti ir stiprinti fizinę bei psichinę sveikatą, siekti visapusiško vaiko ugdymo(si).

Uždaviniai:

- Kartu su vaikais ir jų tėvais, vietos bendruomene kurti patrauklią, funkcionalią saugią, vaiko poreikius atitinkančią aplinką;
- Ugdyti vaiko socialinio, pažinimo, komunikavimo, meninius, sveikatos saugojimo įgūdžius,
- Ieškoti naujų sveikatos ugdymo būdų ir priemonių, taikyti savitus metodus, stiprinti psichinę ir fizinę sveikatą;
- Sudaryti visapusiškas sąlygas saviraiškai ir savirealizacijai integruotai ugdant visas vaiko kompetencijas, skatinti praktinę jų išraišką;
- Turtinti vaikų patyrimą per sąlytį su gamta, aplinkiniu pasauliu, ugdyti ekologinį supratingumą, plėtoti gamtosaugos patirtį;
- Vertinant vaiko pažangą stiprinti savosios vertės pajutimą, skatinti saviraišką, poreikį tobulėti.

8. TURINYS IR METODAI

Ugdymo turiniu siekiama atskleisti vaikui žinių pasaulį, vystyti jo įvairius gebėjimus bei įgūdžius ir formuoti vertybines nuostatas. Savo tautos kultūros suvokimas taip pat vertybė, todėl ugdymo turinyje išskiriamos tam tikros svarbios tautai datos, šventės ir kt. Įstaigoje vaiko ugdymas nukreiptas į vaiko poreikius: žaisti, kurti, tyrinėti, judėti bei tenkinti individualius vaiko poreikius. Vaikas veikdamas tai, kas jam įdomu, bendraudamas su bendraamžiais ir suaugusiais, įgyja socialinių, pažintinių, meninių gebėjimų, tampa fiziškai ir emociškai brandesnis, labiau savimi pasitikintis, laisvesnis, kūrybiškesnis, įdomesnis draugams.

Ugdymo turinys modeliuojamas apimant visų vaikui reikalingų kompetencijų ugdymą:

Socialinė kompetencija apima vaikų savęs ir aplinkos suvokimą, savo ir kitų žmonių emocijų, jausmų, elgesio ypatumų pažinimą ir išraišką, savarankiškumo skatinimą, savikontrolės įgūdžių, atjautos, tolerancijos ugdymą, susijusi gyvenimo su socialine aplinka ir gamta jausmo skatinimą, meilės gamtai ugdymą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis: Savivoka ir savigarba (5 sritis), Emocijų suvokimas ir raiška (3 sritis), Savireguliacija ir savikontrolė (4 sritis), Santykiai su suaugusiais (6 sritis), Santykiai su bendraamžiais (7 sritis), Iniciatyvumas ir atkaklumas (14 sritis), Problemų sprendimas (16 sritis).

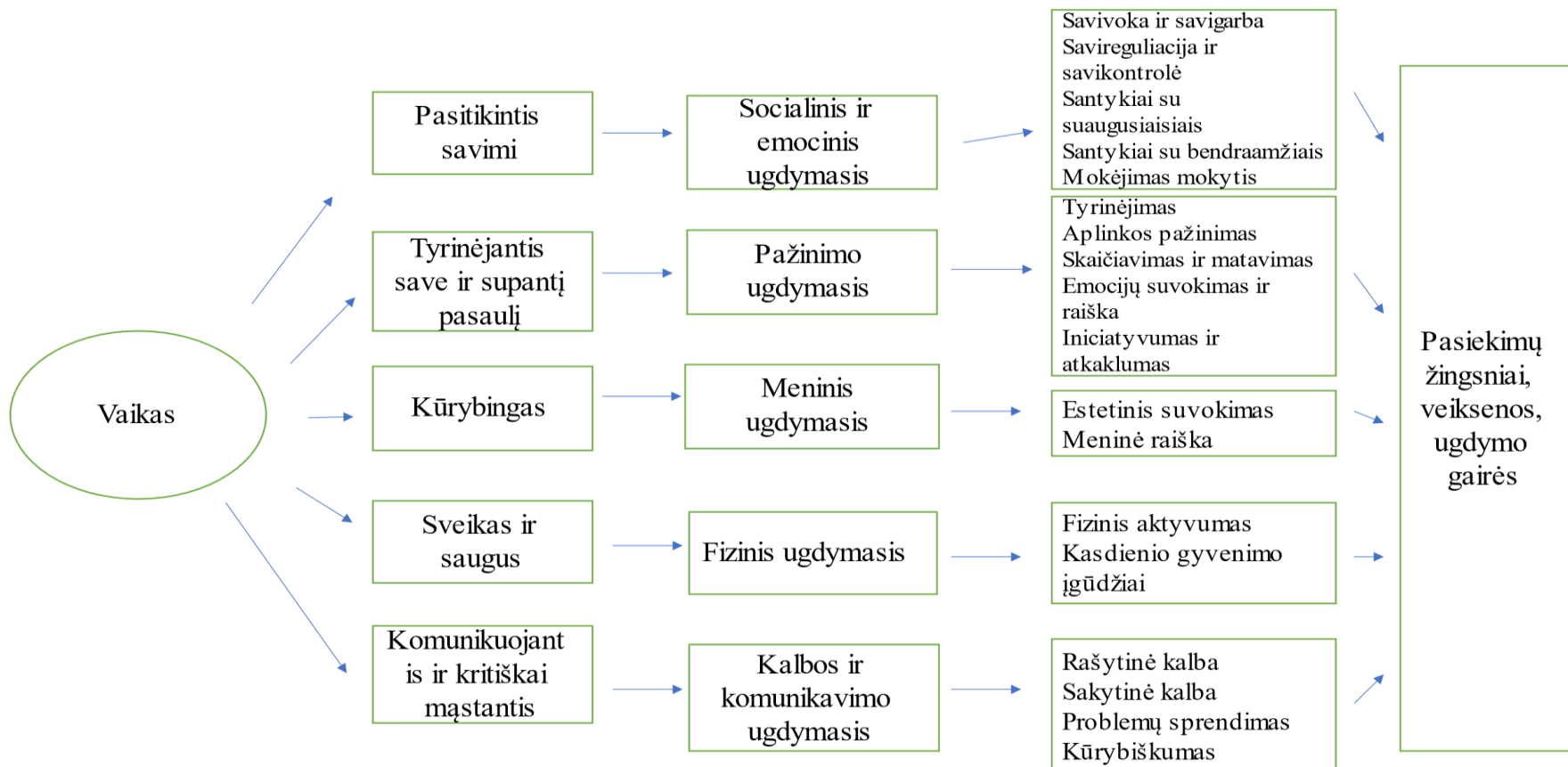

Sveikatos saugojimo kompetencija apima vaikų sveikatos saugojimą ir stiprinimą, sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymą, judėjimo poreikio tenkinimą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis: Fizinis aktyvumas (2 sritis), Kasdienio gyvenimo įgūdžiai (1 sritis).

Pažinimo kompetencija apima domėjimąsi viskuo, kas supa vaiką: gamta, jos reiškiniais, žmonėmis jų jausmais, darbu, kūryba, daiktais, technika, įvairia veikla ir pan.. Ugdyti vaikų saviraišką, mąstymo pradmenis, skatinti poreikį tyrinėti ir atrasti, keisti, kurti, siekiant užbaigti iki galo pradėtą darbą ar sumanymą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis: Mokėjimas mokytis (18 sritis), Tyrinėjimas (15 sritis), Aplinkos pažinimas (10 sritis), Skaičiavimas ir matavimas (11 sritis).

Kalbos ir komunikavimo kompetencija apima kalbėjimo ir bendravimo su vaikais ir suaugusiais skatinimą, aktyviojo ir pasyviojo žodyno turtinimą ugdant pasakojimo įgūdžius ir gebėjimą klausyti, meilės gimtajai kalbai ugdymą, vaikų literatūros kūrinių pažinimą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis: Sakytinė kalba (8 sritis), Rašytinės kalba (9 sritis).

Meninė kompetencija apima įvairių meno šakų raiškos priemonių pažinimą, gebėjimo reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu įvairiomis meninės raiškos priemonėmis ugdymą, saviraiškos, kūrybiškumo skatinimą, kalendorinių švenčių ir liaudies papročių pažinimą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis: Kūrybiškumas (17 sritis), Meninė raiška (12 sritis), Estetinis suvokimas (13 sritis). Atsižvelgdami į šio laikmečio vaikų ypatumus ugdymo turinys modeliuojamas pagal vaikų poreikius: sudaromos galimybės pačiam vaikui susikurti, keisti, pertvarkyti aplinką; kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti; kuriamos vaikų ugdymosi situacijos, kupinos žaismingumo, atradimų, nuotykių; skatinama vaikų veikla grupelėmis, komandomis; sudaromos vaikams galimybės patiems ieškoti informacijos; sudaromos sąlygos žaisti su šiuolaikinio vaiko poreikius atitinkančiais žaislais.

9. UGDYMO PRIEMONĖS

Siekiant ugdymo(si) tikslų taikomos šios ugdymo priemonės: ugdomosios veiklos planavimas – veikimo kryptis, kuri padeda pasiekti bendro tikslo; edukacinė aplinka (fizinė ir psichologinė) – dinamiška ugdymo ir ugdymosi erdvė, sukurta ir veikiama edukatoriaus (pedagogo, tėvo) numatytam ugdymo tikslui pasiekti; materialinė aplinka – daiktinės priemonės reikalingos programoje apibrėžtam ugdymo turiniui įgyvendinti.

Ugdomosios veiklos planavimas. Kiekvienas ugdomosios veiklos planas pedagogo apmąstomas ir reflektuojamas, numatant tolimesnes veiklos veikimo kryptis. Planavimas vysta toks, kad pedagogas kasdien galėtų papildyti, koreguoti vaikų, tėvų, auklėtojų ir kitų specialistų sumanymais, naujomis idėjomis, atliepiančiais išryškėjusius vaikų interesus bei polinkius. Planuodami vaikų ugdymo ir ugdymosi procesą pedagogas pirmiausia numato konkrečius vaikų ugdymosi rezultatus. Veiklos ar projektai planuojami taip, kurie padės pasiekti numatomų rezultatų.

Edukacinė aplinka. Pagrindiniai vaikų ugdymo(si) partneriai yra tėvai ir namų aplinka. Tačiau trečiasis „pedagogas“ – darželio edukacinė aplinka ir pedagogai.

Fizinė aplinka. Aplinka nuolat pertvarkoma pagal vaikų amžių, poreikius ir ugdymo(si) tikslus. Grupės aplinka suskirstyta į įvairaus dydžio saugias, jaukias, artimas namų aplinkai erdves: vaikų pažintinei-tiriamajai veiklai, eksperimentavimams, kūrybinei veiklai, aktyviam judėjimui bei kūrybiniais-vaidmeniniams žaidimams. Esant poreikiui, pedagogai su vaikais visada gali keisti ar papildyti erdves. Priemonės, žaislai, knygelės ir kt. vaikams pasiekiamose vietose ir prieinama. Vaikų veikla plėtojama ne tik grupėse, bet ir salėje (muzikos užsiėmimai, kūno kultūros užsiėmimai, renginiai), lauke (žaidimų, tyrinėjimų erdvės).

Psichologinė aplinka: saugus, pasitikėjimą skatinantis mikroklimatas, bendrumo pojūčio formavimas – vaikas pilnavertis darželio bendruomenės narys, palanki vaikų adaptacija, bendradarbiaujant su šeima ir su kartu dirbančiais pedagogais, problemų sprendimas, empatijos formavimas ir pan. savybių ugdymas, ugdymo procesas planuojamas, atsižvelgiant į spontaniškai kilusias vaikų idėjas bei tėvų, pedagogų sumanymus.

Materialinė aplinka: grupėse daugiausia yra priemonių bendrai vaikų veiklai ar grupelėms: kūrybiniais-siužetiniams žaidimams, vaikų vaidybai, muzikai, dailei, judėjimui, pažintinei – tiriamajai veiklai, eksperimentams; daugiausia vaikų ugdymo priemonių grupėse yra: žaislai, žaidimai (edukaciniai, lavinamieji, konstruktoriai, mozaikos, dėlionės ir kt.), įvairios medžiagos (dailei, šokiui, muzikai, judėjimui, vaidybai), knygos, plakatai; naudojamos ir specialios vaikų ugdymo priemonės: įvairios Švietimo ir Mokslo patvirtintos užduočių knygelės, kompiuteriai, multimedijos sistema; pedagogai nemažai ugdymo priemonių kuria, gamina patys ir su vaikais.

9.1 SOCIALINIS IR EMOCINIS UGDYMAS

Socialinis ir emocinis ugdymas organizuojamas kaip procesas, kurio metu ikimokyklinukai įgyja žinių, įgūdžių ir nuostatų šiose srityse: savo emocijų suvokimas ir valdymas, pozityvių tikslų išsikėlimas ir pasiekimas, kitų globa ir rūpinimasis kitais, pozityvių santykių su kitais kūrimais ir palaikymas, tinkamas tarpasmeninių santykių situacijų valdymas, atsakingumas kitų atžvilgiu.

Savivoka ir savigarba

Ypatingas dėmesys skiriamas ikimokyklinuko savivokos ir savigarbos ugdymui(si) – tiksliam savo jausmų, interesų, vertybių ir teigiamų asmeninių ypatybių vertinimui. Nes tik teisingai save įsivertinant susiformuoja pasitikėjimo savimi jausmus.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. ❖ Pasako kas jis yra – berniukas ar mergaitė. ❖ Pavadina 5-6 kūno dalis. ❖ Didžiuojasi tuo, ką turi ir gali padaryti. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasako savo ir kito jausmus, norus. ❖ Supranta, kad kitas negalėjo matyti to ką matė jis, nes kito žmogaus nebuvo šalia. ❖ Mano, kad jis yra geras, todėl jį kiti palankiai vertina. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta, kad jis buvo (kūdikis), yra (vaikas) ir visada bus tas pats asmuo užaugęs (vyras/moteris ar tėveli/mamytė). ❖ Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. ❖ Siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus. ❖ Pasako savo tautybę. ❖ Save vertina teigiamai. ❖ Atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. ❖ Priskiria save giminei (tetos, seneliai, pusseserės). ❖ Mokosi saugoti savo privatumą. ❖ Pradeda suprasti, kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ piešia save, savo aplinkos daiktus, gamtos vaizdus; ❖ žiūrinėja save veidrodyje, parodo savo kūno dalis; ❖ apžiūrinėja savo ir draugų šeimos nuotraukas; ❖ atrenka drabužius savo, draugo žaisliukui ir pan; ❖ žaidžia žaidimus susijusius su žmogaus kūno dalimis, varto knygeles apie žmogų; 		<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ kartu su tėveliais kuria savo šeimos herbus, plakatus, medžius; ❖ ruošia kartu su auklėtoja grupės talentų lentą, talentų šou; ❖ žaidžia žaidimus (judriuosius, stalo, improvizacinius ir kt.) apie savo emocijas, jausmus, išgyvenimus; ❖ įsivertina savo elgesį, naudodamas įvairias ugdymo priemones, žaidimus, korteles ir kt.; 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ žaidžia emocinius intelekto žaidimus apie jausmus, emocijas; ❖ dainuoja liūdnas ir linksmas daineles. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ kuria plakatus apie savo šeimos narius, jų darbus, profesijas; ❖ dainuoja, klausosi liūdnu ir linksmų dainų; ❖ kartu su aklėtoja leidžia grupės, darželio laikraštukus tėveliams; ❖ klausosi lietuvių liaudies pasakų, kuriose aiškiai skiriamas gėris ir blogis.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ laikytis pastovaus dienos ritmo, ritualų, žaisti tuos pačius žaidimus; ➤ kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus; ➤ žaisti įvairius lietuvių liaudies žaidimus, žaidinimus, su veidrodėliais, su drabužių detalėmis, kaspinais, skarelėmis; ➤ skatinti norą bendrauti: tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą, lytį; ➤ pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus, veiklą. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ pasiūlyti kuo daugiau veiklos tyrinėjimams, atradimams; ➤ skatinti vaikus kalbėti apie įvairius įspūdžius, jausmus apie save; ➤ kalbėti su vaiku apie praeitį, dabartį, ateitį, šeimą, tėvelių darbus, šventes; ➤ organizuoti grupių šventes, pristatymus tėvams, kitoms darželio grupėms; ➤ skatinti pozityvų elgesį su kitais draugais, įtraukti į žaidimus mažiau populiarius vaikus, sakyti komplimentus vienas kitam; ➤ skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.

Emocijų suvokimas ir raiška

Vaiko emocijų ugdymasis pradedamas nuo laisvos būsenos atsiradimo – nuo buvimo pačiu savimi. Tik turint šios būsenos pagrindus, siekiama, kad ikimokyklinukai sąmoningai suvoktų emocijas, jas galėtų įvardinti, o prireikus tam tikroje veikloje (pvz., vaidyboje) galėtų emocijas sukelti, įsijausti ir išreikšti.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pradedama naudoti emocijų raiškos žodelius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pavadina pagrindines emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Apibūdina situacijas, kuriose kilo jausmai. ❖ Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Apibūdina jausmus sukėlusias situacijas ir priežastis. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atpažįsta ir įvardija savo ir kitų emocijas, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti,

❖ Atranda savus emocijų raiškos būdus.	❖ Atpažįsta kitų emocijas pagal elgesį. ❖ Pradeda valdyti savo emocijas.	elgesį ir tinkamai į jas reaguoja. ❖ Išreiškia jausmus mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.	❖ Išreiškia jausmus tinkamais būdais – neskaudindamas kitų.	susitaikyti, atsižvelgti į kito norus). ❖ Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas įvairiose situacijose. ❖ Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.
--	---	---	---	--

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ❖ veido išraiška parodo savo emocijas, jausmus, išgyvenimus; ❖ apžiūrinėja emocijas paveikslėliuose, knygoje, plakatuose ir bando aptarinėti, įvardinti; ❖ rūpinasi gamtos gyvūnais gyvūnais (lesina paukštėlius, gamina lesyklėlės jiems, vyksta į gyvūnų prieglaudą ir pan.); ❖ žaidžia emocinius žaidimus; ❖ dainuoja liet. liaudies lopšines, žaidinimus; ❖ piešia, tēpa pirštais, dažo dažais ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ kūno išraiška pavaizduoja jausmus (vaidyba); ❖ žaidžia jausminius, emocinius žaidimus; ❖ dėlioja simbolines nuotaikų korteles, jas išreiškia žodžiu, gestu, mimika; ❖ klausosi vaikų balsų įrašų, iš kurių sprendžia, kokios jie nuotaikos: linksmi, liūdni, pikti, ramūs ir pan.; ❖ sudeda siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš 2-4 paveikslėlių; ❖ prieš veidrodį žaidžia mimikos žaidimus – įvardina emocijas; ❖ dalyvauja gerumo akcijose.

Ugdymo gairės

Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ➤ kalbinti vaikus ir pavadinti jų reiškiamas emocijas; ➤ vartyti knygeles, dainuoti, kuriose veikėjai skirtingų nuotaikų; ➤ įvardyti vaikų bei savo emocijas; ➤ žaisti su lėlėmis, kitais žaislais, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas, jausmus, juos pavadinti; ➤ vartyti, skaityti, kurti su vaiku „nuotaikų knygeles“, pamokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų; ➤ pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti; ➤ skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką; ➤ išreikšti jausmus ir emocijas dainuojant, šokant, piešiant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti atvirukus draugams;

- kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, paguosti;
- skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą; aptarti su vaikais konfliktų priežastis.

Savireguliacija ir savikontrolė

Savireguliacija ir savikontrolė suvokiama kaip ikimokyklinuko savitvarda – savo jausmų kontrolė valdant stresą, savo impulsų tvardymas, ištvėringumas susidūrus su sunkumais; tinkama emocijų raiška; asmeninių tikslų išskėlimas ir tikslingas jų siekimas.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3 - 4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bando kontroliuoti savo elgesį. ❖ Išbando savo interesų gynimo ir konfliktų sprendimo būdus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sekdamas suaugusiojo ir kitų vaikų pavyzdžiu laikosi tvarkos ir žaidimų taisyklių. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Primenant laikosi tvarkos ir žaidimų taisyklių. ❖ Priima dienos ritmo pasikeitimus. ❖ Sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Savarankiškai laikosi tvarkos ir žaidimų taisyklių. ❖ Bando konfliktus spręsti taikiai. ❖ Sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai tiek, kiek sužadintas susidomėjimas. ❖ Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, ❖ Stebėjimui, veiklai – siekia rezultato. ❖ Supranta taisyklių, susitarimų prasmę. ❖ Atsiranda savitvarkos, savitvarkos pradmenys. ❖ Ieško pagalbos stresinėje situacijoje (susijaudinęs, išsigandęs ir pan.)
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ žaidžia pojūčių žaidimus (pojūčiai užmerktomis ir atmerktomis akimis); ❖ apkabina, paglosto draugą, kai jam liūdna; 		<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ dalyvauja probleminiuose pokalbiuose; ❖ kartu su auklėtoja kuria grupės elgesio taisykles; ❖ žiūri filmukus apie netinkamą elgesį ir juos aptaria; 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ dalyvauja ne tik grupės, bet ir užgrupinėje veikloje (muzika, dailė, sportas); ❖ žaidžia nusiramino žaidimus; ❖ paveikslėliais pažymi savo mėgstamus/nemėgstamus darbelius; ❖ žaidžia savikontrolės žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ žaidžia žaidimus apie gerus ir blogus poelgius, apibūdina juos; ❖ sprendžia probleminius klausimus; ❖ Skaito knygas apie draugystę, nesantaiką, melą, pagiežą (aptaria tinkamus, netinkamus poelgius); ❖ Klausosi pasakų, kūrinių, diskutuojant apie vaikų, gyvūnų gerus ir blogus poelgius, pasekmes.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ į vaikų išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais ir leisti vaikui išreikšti savo emocijas; ➤ padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant jam minkštą, švelnų daiktą, leisti vaikui miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą žaislą; ➤ vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinus nusiramino būdus; ➤ skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą; dažnai reikia klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos; ➤ pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiramino, gerų emocijų kampelį; ➤ susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoja, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje; ➤ taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką; ➤ skaityti terapines knygas: padėti įvardyti sudėtingus jausmus (nusivylimą, nerimą, pavydą).

Santykiai su suaugusiais ir bendraamžiais

Ikimokykliniame amžiuje didelis vaidmuo tenka vaiko ir suaugusiųjų, bendraamžių tarpusavio santykiams, kurių metu vaikas mokosi gerbti ir vertinti kitus žmones. Šie susiformavę vaiko gebėjimai turi teigiamus pagrindus tolimesniame gyvenimo etape – užaugę lengviau pritampa prie kolektyvo, kuriame stengiasi įgyvendinti vaikystėje jiems įdiegtas socialinio elgesio taisykles.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4 -5 metų	5 -6 metų	Brandesniems

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Lengviau atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. ❖ Ramiai stebi nepažįstamus žmones. ❖ Žaidžia greta arba trumpai su draugu. ❖ Audringai reiškia teises į savo daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. ❖ Pasitiki padagogu, priima pagalbą, vykdo individualius prašymus. ❖ Žaidžia kartu su bendraamžiais. ❖ Dalijasi žaislais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įtraukia suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. ❖ Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. ❖ Draugams siūlo savo žaidimų idėjas. ❖ Padeda kitam vaikui. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stengiasi laikytis susitarimų. ❖ Bando tinkamu būdu išsakyti priešišką nei suaugusiojo nuomonę. ❖ Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais. Turi draugą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pagarbiai bendrauja su suaugusiais. ❖ Supranta suaugusiojo jausmus ir užjaučia. ❖ Tolerantiškai bendrauja su bendraamžiais. ❖ Supranta žodžių ir veiksmų pasekmes. ❖ Išklauso kitų nuomonę ir iš jos mokosi.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ svečiuojasi kitoje grupėje; ❖ priima svečius grupėje; ❖ dalyvauja pramogose, šventėse, išvykose; ❖ žaidžia, stato, veikia kartu su draugu vieną statinį ar žaidimą; ❖ su auklėtoja ir draugais žaidžia siužetinius žaidimus, kuria, stato statinius, konstruoja, modeliuoja; ❖ atsineša žaislą iš namų ir dalinasi su draugu. 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ klausosi patarlių ir priežodžių, mįslių bando suprasti jų prasmę; ❖ kuria savo grupės taisykles; ❖ žaidžia kolektyvinius žaidimus; ❖ padeda auklėtojai grupės žaislų tvarkyme; ❖ kuria draugystės plakatus, bendrus kūrybinius, komandinius darbus; ❖ piešia žmonių portretus, įvykius, siužetus; ❖ veda pramogas, sportines varžybas, viktorinas su gretimų grupių vaikais; ❖ dalyvauja prevenciniame projekte „Be patyčių“. ❖ gamina atvirukus draugams, šeimos nariams. 		
Ugdymo gairės				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		

<ul style="list-style-type: none"> ➤ prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo, stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų, pažaisti ir kt.; ➤ sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų; sudominti vaiką koku nors žaidimu, žaislu, kol vaikas nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą; ➤ supažindinti vaikus su naujai žaislais, parodyti kaip jie veikia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti kartu su vaikais pažaisti; vėliau skatinti vaikus žaisti savarankiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bendradarbiauti su vaiko tėveliais, sužinant jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą laiką; ➤ žaidžiant su vaiku skatinti vaiko savarankiškumą, persikūnijimą į kito gyvūno, žmogaus, daikto ar kt. personažą; ➤ leisti vaikui pasirinkti vieną iš dviejų, pasiūlyti spręsti problemas; ➤ pasikviesti kartais į grupę svečių, kviesti tėvus, senelius, įdomius žmones, kad pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis; organizuoti šeimos šventes, viktorinas, išvykas, vakarones su tėvais; ➤ aiškintis bendravimo su kitais žmonėmis taisykles, galimus pavojus, kalbėtis apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais, seserimis, apsvarstyti, kaip elgtis kitą kartą panašiose situacijose.
--	---

9.2 PAŽINIMO UGDYMAS

Vaiko pažinimas prasideda nuo savęs, kaip bendruomenės nario, artimų žmonių, jį supančios daiktinės ir gamtinės aplinkos pažinimo. Skatinant vaiką tyrinėti aplinką, sudaromos sąlygos vaiko loginio mąstymo, atminties, vaizduotės lavinimui. Ikimokykliniame amžiuje pagrindinis vaiko pasaulio pažinimo metodas – žaidimas.

Aplinkos pažinimas

Ikimokykliniame amžiuje aplinkos pažinimas – tai vaiko savęs pažinimas (savo kūno; jausmų ir svajonių pasaulis; savo gebėjimai; ryšiai su kitais žmonėmis), įgytas supratimas apie įvairias pasaulio sritis – artimiausią daiktinę, socialinę ir kultūrinę namų bei grupės aplinką (daiktus, žmones, jų gyvenimo būdą, kultūros reiškinius, techniką ir technologijas), gimtinę, Tėvynę; gamtą (pagarbą gyvybei, gamtos objektus ir reiškinius, dangaus kūnus), žemę, jos paviršių, laiko tėkmę.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3 -4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesiems

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atpažįsta ir įvardina artimiausios aplinkos daiktus, žmones, žaislus. ❖ Orientuojasi savo grupės aplinkoje. ❖ Žino savo, šeimos narių vardus, kai kuriuos gyvūnus, daiktus, kai kurių daiktų paskirtį. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pažįsta gyvenamosios vietos objektus. ❖ Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus ❖ Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. ❖ Atpažįsta ir pasako pagrindinius augalų ir gyvūnų požymius. ❖ Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. ❖ Orientuojasi darželio aplinkoje. ❖ Įvardija kelis gimto miesto objektus (miesto ar darželio pavadinimą, gyvenamą gatvę ar pan.) ❖ Atpažįsta ir įvardija naminius, kai kuriuos laukinius gyvūnus, nusako jų gyvenimo skirtumus. ❖ Skiria daržoves, vaisius, uogas ir nusako panaudojimo maistui būdus. ❖ Domisi gamtos reiškiniais, kurių negali numatyti. ❖ Moka stebėti ir prižiūrėti kambarinių augalų augimą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žino svarbią asmeninę informaciją. ❖ Domisi suaugusio žmogaus gyvenimu, jo darbais. ❖ Žino tradicines šventes. ❖ Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. ❖ Atranda ir mokosi naudotis buities prietaisais, skaitmeninių technologijų galimybėmis. ❖ Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. ❖ Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui. ❖ Mokosi rūšiuoti atliekas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi gamtos reiškiniais ir jų paaiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). ❖ Domisi savo gimtinės istorija. ❖ Domisi apie daiktų pokytį (seniau, dabar). ❖ Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. ❖ Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti naminius gyvūnus, augalus. ❖ Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stebi save ir draugus veidrodyje; 				

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stebi augaliukus, daržoves, vaisius ir stebi augalo gyvenimo etapus: dygimą, augimą, žydėjimą, sėklų brandinimą, nunykimą; ❖ Žaidžia žaidimus apie augalus, gyvūnus, Lietuvą; ❖ Piešia savo Gimtinę ir Gimtinės simbolius; ❖ Renka gamtinę medžiagą apeidami savo darželio teritoriją; ❖ Žaidžia pojūčių žaidimus. ❖ Dainuoja daineles apie Lietuvą, šoka liet. liaudies ratelius; ❖ Žaidžia stalo, pažintinius žaidimus apie gyvūnus, paukščius, pavojus gamtoje. ❖ Stebi gamtos reiškinius, aplinkos pasikeitimus, susipažįsta su artimiausia aplinka. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Piešia save, šeimą, apibrėžia ant popieriaus lakšto gulinčio vaiko, savo plaštakos kontūrus; ❖ Piešia, kuria savo rajono, kuriame gyvena žemėlapi bei Lietuvos žemėlapi; ❖ Skaito varto knygeles apie Vilnių, klausosi legendų apie Vilnių, susipažįsta su gimtojo miesto žymiomis vietomis, šalies simboliais, prezidentu; ❖ Tautos kultūros pažinimui: mena mįsles, klausosi patarlių, mokosi eilėraščių, dainų, šokių, inscenizuoja, vaidina; ❖ Kartu su tėveliais sudaro šeimos medį; ❖ Žaidžia žaidimus apie pasaulio pažinimą, lietuvių kalbos žodinius žaidimus; ❖ Stebi gamtos reiškinius, kuria gamtos, orų kalendorius; ❖ Žiūri filmukus apie elektros taupymą, šiukšlių rūšiavimą, apie mus supančius pavojus aplinkoje; ❖ Rūšiuoja atliekas žaisdami kompiuterinius žaidimus; ❖ Tyrinėja augalus, gyvūnus, sniego, vandens savybes, eksperimentuoja; ❖ Dalyvauja talkose, šventėse ir kituose renginiuose; ❖ Vyksta į Gedimino pilį, Trijų kryžių kalną, Žaislų muziejų.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Išbandyti įvairius įrankius, juos pavadinti; ➤ Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos; ➤ Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito (dėlionės, kaladėlės ir kt.); ➤ Dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnelius; 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Stebėti, prižiūrėti, pavadinti augalus ir gyvūnus; skatinti kalbėti, pasakoti apie jų gyvenimo būdą, išvaizdą, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų; ➤ Mokyti savo kūno dalių pavadinimus, aptarti jų paskirtį; ➤ Stebėti dienos orus, metų laiką, gamtos pokyčius; pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje;

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetėliu. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Organizuoti vaikų išvykas į gamtą, muziejus, darbovietes, skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti; parsineštą medžiagą sudėlioti į parodėles, piešinių, paveiksliukų, bukletų ir pan.; ➤ Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, tyrinėti žemėlapius, gaublių ➤ Supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika; ➤ Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes; ➤ Supažindinti vaikus su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų.
---	---

Kiekio supratimas ir skaičiavimas

Kiekio supratimas ir skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo, kiek turi metukų). ❖ Skiria sąvokas mažai - daug. ❖ Išrikiuoja daiktus į vieną eilę. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pradeda skaičiuoti daiktus ir palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėse. ❖ Vartoja kelintinius skaitvardžius: pirmas, antras... ❖ Grupuoja daiktus pagal išorinius požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo jų požymių ir jų padėties erdvėje. ❖ Skaičiuoja iki 5 – ių. ❖ Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“, „Kiek mažiau?“. ❖ Skiria kelintinius skaitvardžius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sieja daiktų (realių ir pavaizduotų) kiekį suatitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. ❖ Skaičiuoja bent iki 10 – ies. ❖ Palygina daiktų grupes pagal kiekį (daugiau / mažiau). ❖ Supranta ir vartoja sąvokas: pusiau, po lygiai, į 2 – 4 dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pradeda suprasti ryšius tarp skaičių (pvz.: 6 susideda iš dviejų trejetų). ❖ Vartoja žodžius: sudėti, atimti, kiek bus.

❖ Pradedą suprasti, kę reiškia padalinti daiktus po lygiai.			❖ Atpaųista, prętesia, atkuria skirtingų požymių sekas su 2 – 3 pasikartojančiais elementais.	
Vaiko veiksėnų pavyzdųiai				
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amųius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ ųaidųia didaktinius, matematinius ųaidimus; ❖ rodo piršteliu ir skaičiuoja savo metus, panaudodami lietuvių liaudies taustosakę; ❖ stato ųaislus ar veria įvairias priemones, ųiedus ant pagaliuko ir lygina (daugiau / maųiau); ❖ dalina vaišes draugams (po lygiai, po vienę, po du ir pan.); ❖ klijuoja ant popieriaus lapo įvairius paveikslėlius ir bando kartu suskaičiuoti, palyginti; ❖ skaito eilėraščius apie skaičius, skaitmenis; ❖ ųaidimuose bando skaičiuoti, grupuoti ųaislus, sudėti į vienę eilę. 		<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amųius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ skaičiuoja savo piršteliu, ųaislus, priemones, aplinkos daiktus, lygina, rųšiuoja ir pan.; ❖ atlieka problemines uųduotis, susijusias su kelintiniu, kiekiniu skaičiavimu; ❖ dėlioja daiktus į eilę pagal tę patį požymį; ❖ grupuoja daiktus pagal spalvę, formę, dydį. Vartoja ųodųius, kuriais apibųdinamas atstumas, ilgis, masė, tųris, laikas; ❖ ųaidųia siuųetinius ųaidimus (susitaria dėl veiksėmų, kuriuos reikia atlikti pamačius tam tikrę skaičių) ir pan.; ❖ ųaidimuose taiko skaičiuotes; ❖ kųno kultųros uųsiėmimuose įtraukiamas kiekinis, kelintinis, atbulinis, porinis skaičiavimas rikiuojantis, uųduočių ar estafečių metu. 		
Ugdymo gairės				
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amųius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ klausytis ir teatralizuoti ųaidinimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar ųaisti ųaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar; ➤ ųaisti tę patį ųaidimę su tuo pačiu ųaislu, kalbinti vaikę, vartojant ųodelius „taip“, „ne“, „yra“, „nėra“ „yra“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika. 		<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amųius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ naudoti paveikslėlius su daiktų grupėmis; ➤ teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai kę nors dalijasi; ➤ prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t. ➤ skatinti vaiko norę suųinoti, paųinti, kuo daugiau išmolti. Leisti vaikui pasirinkti stalo ųaidimus, dalomę medųiagę, 		

veiklą, kurioje lavintūsi savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius.

Forma, erdvė, matavimai

Vaiko formos, erdvės, matavimų gebėjimų ugdymas(is) susijęs su: paprasčiausiomis geometrinėmis formomis, daiktų dydžio suvokimu, orientavimusi erdvėje ir laike.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. ❖ Tapatina daiktus pagal formą, dydį; ❖ Įsidėmi pagrindines spalvas: raudoną, mėlyną, geltoną, žalią. ❖ Pradedama vartoti palyginamąsias sąvokas: sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, kitoks, vienodi, skiriasi ir pan. ❖ Supranta tvirto bokšto statymo taisyklės (apačioje didesnė, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Lygina įvairių dydžių daiktus pagal išorinius požymius (ilgį, plotį, storį, aukštį ir t. t.) ❖ Bando konstruoti, grupuoti, atsižvelgiant į daikto formą. ❖ Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. ❖ Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. ❖ Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Skiria trikampę, stačiakampę formas. ❖ Grupuoja, komponuoja daiktus pagal spalvą, formą ar dydį. ❖ Kalba apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę: siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis sunkesnis. ❖ Dėlioja daiktus didėjimo – mažėjimo tvarka; ❖ Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nustato daikto vietą kito atžvilgiu. ❖ Skiria plokštumos ir erdvės figūras. ❖ Matuoja atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudodamas sąlyginius matavimus (savo kūno dalį, trečią daiktą). ❖ Nustato įvykių seką (metų laikų, paros dalys). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Skiria ir pavadinama plokštumos ir erdvės figūras (skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą). ❖ Grupuoja daiktus pagal nurodytą požymį. ❖ Pradedama suprasti, kad tas pats daiktas gali turėti kelis požymius. ❖ Žaisdami naudojami vis didesne erdve.

viršuje mažesnė kaladėlė).	žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn ir t.t. ❖ Žino metų laikus, paros dalis, būdingus jiems požymius.		❖ Pradeda suvokti laiko trukmę.	❖ Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (savaitės dienos, metų laikai ir pan.)
----------------------------	--	--	---------------------------------	---

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius	Ikmokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dėlioja paveikslėlius panaudojant geometrines formas; ❖ Žaidžia žaidimus, kuriuose apibūdinamas paros laikas, skaičiavimas, geometrinių figūros ir pan.; ❖ Groti muzikiniais instrumentais ritminius pratimus, daineles; ❖ Stato statinius, konstruktorius lygindami, dydžius, spalvą, formą ❖ Papuošia grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar geometrinių figūromis; ❖ Žaidžia spalvų žaidimus; ❖ Piešia vienos spalvos (pasirinktinai) piešinius, naudodami įvairias piešimo technikas; ❖ Matuoja savo ūgį, pasinaudojant ant grupės sienos kabančia ūgio matuokle. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvardija į kokias geometrines figūras panašūs įvairūs daiktai; ❖ Modeliuoja figūromis (pvz., iš keturių trikampių sudėlioja kvadratą); ❖ Lipdo, klijuoja, konstruoja geometrines figūras (namelį, gėlytę ir pan.); ❖ skirti plokštumines ir erdvines figūras, klasifikuoja pagal dydį, formą ar spalvą, grupuoja; ❖ matuoja atstumus, ilgį, tūrį, masę, lygina dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius; ❖ Jungia įvairių spalvų, pločio, ilgio popierines, vielines juosteles į žiedus, perveria juos per vieną ar kelis, taip “auginant” erdvines formas; ❖ Dėlioja priešingybių paveikslėlius (aukštai – žemai, ant – po, kairėje – dešinėje ir pan.); ❖ Kuria įvykių kalendorius;

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Gamina smėlio ir vandens laikrodžius; ❖ Matuoja daiktus liniuote, juostele, siūlu ar kitokia medžiaga; ❖ Savo kūnu pagal užduotį, vaikai pavaizduoja geometrines figūras, susijungdami į, pvz., trikampį ar stačiakampį.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti; ➤ Įvardyti daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartojant žodžius; ➤ Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygutes kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ar surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Vartyti knygeles, kuriose objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaikus pakartoti paveiksluose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius, rūšiuoti, ir eksperimentuoti su daiktais, kaladėlėmis; ➤ Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant panašumus į kažkokį objektą ar daiktą; formuoti supratimą, jog figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio. Leisti eksperimentuoti su įvairiomis figūromis; ➤ Žaisti judriuosius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu; dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingų judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka; ➤ Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampius. Kurti įvairias aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką; ➤ Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę; žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu;

	➤ Mokyti vaiką pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus; ieškoti savo aplinkoje daiktų ir jų dalių savo forma primenančių, matytas geometrines figūras; ➤ Matuoti įvairiomis priemonėmis ilgį, storį ir pan.; ➤ Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo krypčiai, daiktų vietai nusakyti.

9.3 KALBOS IR KOMUNIKAVIMO UGDYMAS

Pati svarbiausia kalbos funkcija yra komunikacija, t. y. vaiko domėjimasis savimi, kitais žmonėmis, aplinka, gamta, daiktais skatina vaiko kalbinę raišką. Kalbos dėka bendraudami vaikai gali tiksliai informuoti vieni kitus apie savo jausmus, norus, ketinimus, kilusius sumanymus, mintis. Kai vaikas atranda ryšį tarp rašytinės ir sakytinės kalbos, tvirtėja klausimosi ir dėmesio išlaikymo įgūdžiai.

Vaiko rašymo kelias:

- Iki trejų m. – vertikalūs ir horizontalūs brūkšniai, apskritos ir tiesios linijos;
- Ketvirtieji m. – abstrakcijoje atsiranda raidžių elementai;
- Penktieji m. – raidžių ir žodžių kopijavimas, savo vardo raidžių rašymas, vardo rašymas, apskritimų, kvadratų piešimas;
- Šeštieji m. – vardo ir kitų beprasmių ir prasmingų žodelių, skaitmenų rašinėjimas, įvairių apskritimų, trikampių, kvadratų kombinacijų piešimas.

Vaiko skaitymo kelias:

- Iki trejų m. – knygelių vartymas, iliustracijų objektų atpažinimas, įvardijimas;
- Ketvirtieji m. – parašyto vardo išiminimas ir paskaitymas, paprastų žodžių išiminimas ir skaitinėjimas, vaizdavimas, kad skaito, pasakodamas apie iliustracijas;
- Penktieji m. – kelių žodelių (reklamų, užrašų atpažinimas, klausinėjimas, kas parašyta, perskaitytos istorijos pasakojimas, vaizduojant, kad skaito);
- Šeštieji m. – pasakytų ir parašytų paprastų žodelių atpažinimas, skaitinėjimas, domėjimasis spausdintais žodeliais, juos sudarančiomis raidėmis.

Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – paties vaiko veikla. Ikimokykliniame amžiuje skatinamas vaiko domėjimasis knygomis, taip rašytinę kalbą siejant su skaitymu.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3 -4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape; ❖ Kraigalioja rašymo priemonėmis vertikalias ir horizontalias linijas. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu rodo; ❖ Atpažįsta mėgstamas knygeles; ❖ Pavadina mažus paveikslėlius; ❖ Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias 	<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi ne tik rašikliais bet ir kompiuteriu; ❖ Pradeda domėtis raidėmis ir bando jas „naudoti“ savo veikloje. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi skaitymu. Skaito“ knygelių paveikslėlius. ❖ Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje aplinkoje. 	<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta spaudinių funkcijas: kalendorius, valgiaraštis, reklama ir pan. ❖ Kopijuoja ir bando rašyti raides. ❖ Kuria ir gamina rankų darbo knygeles, braižo planus, schemas, grafikus. ❖ Kompiuteriu rašo savo vardą, spausdina raides. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi abėcėlės raidėmis ir supranta, kad raidės turi pavadinimus. ❖ Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. ❖ Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, 	<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta rašymo tikslus. ❖ Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje esančius žodžius. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi knygomis, tekstais, supranta siužetus, klausinėja; ❖ Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. ❖ Žino keliolika abėcėlės raidžių. ❖ Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse (Pvz. Parduotuvės, kavinės pavadinimą). 	<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Rašo savo vardą, elementarius žodelius; ❖ Netaisyklingais rašinėjimais atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Atpažįsta ir pavadina įvairių šriftu parašytas raides; ❖ Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius.

raides, žodžius, simbolius.		knygelėms, knygų herojams.		
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ „Rašo“ laišką artimiausiems šeimos nariams ar auklėtojai; ❖ Žaidžia linijomis piešimo lape, lentoje; ❖ Spalvina, štampuoja paveikslėlius. ❖ Stato iš kaladėlių, konstruktorių namelius raidelėm. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Varto knygeles ir klausinėja; ❖ Ieško į ką panaši raidė (pvz: panaši kaip burbuliukas, kaip gyvatė ir pan.). 		<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia biblioteką, knygyną ir pan; ❖ Gamina, rūšiuoja, „gydo“ knygeles; ❖ Ieško knygoje, žurnaluose jau žinomų raidžių, jas kerpa, klijuoja; ❖ Žaidimai su raidėmis, garsais; ❖ Rašo nepaisydami žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių. <p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ieško savo vardo raidės grupės aplinkoje, knygoje; ❖ „Skaito“ – kuria istorijas pagal paveikslėlius; ❖ Dėlioja raidžių korteles ir bando skaityti. Stebi bei atranda savo aplinkoje įvairius užrašus, pavadinimus. ❖ Varto įvairius žurnalus, kalendorius, atpažįsta skiriamuosius ženklus. 		
Ugdymo gairės				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nuolat papildyti vaiko rašytinę aplinką; parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir rašiklių; ➤ Sudaryti situacijas, kuriose vaikas galėtų matyti, kaip rašote. 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pozityviai vertinti vaiko norą rašyti, skatinti reikšti savo mintis; ➤ Turtinti aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį (atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją užrašyti kompiuteriu); ➤ Skatinti rašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, verti vardo, pavardės karolius, ieškoti aplinkoje savo vardo raidžių; 		

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Skatinti kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes, žodinius laiškus, telegramas, žinutes ir kt.; ➤ Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius; ➤ Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti.
--	--

Sakytinė kalba

Sakytinė vaiko kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė, gebėjimas kalbėti, kalbos turinys, klausymasis, o gebėjimas išsakyti mintis – kalbos raiška. Vaiko sakytinė kalbinė raiška susiejama su grafine, plastine, muzikine, mimikos ir gestų išraiška. Ikimokykliniame amžiuje tarp sklandaus vaiko kalbėjimo ir smulkiosios motorikos judesių yra tiesioginis ryšys. Todėl ikimokykliniame amžiuje skiriamas didelis dėmesys smulkiosios motorikos žaidimams, kurie aktyvina vaikus, išlaisvina vaiko mintis, jausmus, skatina ir plėtoja mąstymo procesus, padeda bendrauti ir bendradarbiauti.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3 -4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
Kalbėjimas ❖ Supranta kalbą ir kalba 2-4 žodžių sakiniiais. ❖ Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius; ❖ Atsako vienu ar keliais žodžiais į elementarius klausimus.	Kalbėjimas ❖ Vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. ❖ Atpasakoja trumpus kūrinėlius, deklamuoja. Klausymas	Kalbėjimas ❖ Natūraliai kalba apie tai, ką žino, veikia, kas buvo nutikę; ❖ Vartoja vaizdingus, palyginamuosius žodžius.	Kalbėjimas ❖ Suvokia pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja; ❖ Vartoja antonimus ir sinonimus; ❖ Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, (mįsles,	Kalbėjimas ❖ Įvardija skirtumus tarp literatūriškai ir tarmiškai tariamų garsų; ❖ Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį; ❖ Pagal taisykles kalba telefonu.

<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, trumpus tekstus; ❖ Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, patarimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pradeda išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina kitas. ❖ Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūrine kalba, tarmiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Deklamuoja, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus. <p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausosi įvairaus turinio tekstų, apie aplinką, įv. įvykius, reiškinius; ❖ Išskiria pirmą ir paskutinį garsą trumpuose žodžiuose. 	<p>humoristines istorijas ir pan.).</p> <p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Išskiria garsą žodžio pradžioje, viduryje ir gale; ❖ Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bei tarmes. 	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Nepertraukdamas klausosi draugų kalbos; ❖ Klausosi padavimų, apsakymų, istorinius įvykius per įv. skaitmenines laikmenas.
---	--	---	---	---

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia klausymų-atsakymų žaidimus bei pirštukų žaidimus; ❖ Varsto raištelius, sega stambias sagutes, perkišinėja įvairius elementus; ❖ Varto knygeles, “skaito” kartu su suaugusiuoju; ❖ Bando įvardinti tai, ką mato paveikslėliuose; ❖ Žaidžia žodžių pakartojimų žaidimus; ❖ Kartu su auklėtoja dainuoja daineles, šoka šokius; ❖ Pasakoja apie matytas televizijos laideles vaikams. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasakoja apie save ir šeimą: pasako savo vardą, pavardę, amžių, kur gyvena, artimųjų vardus, kur dirba tėveliai, seneliai ir panašiai; ❖ Atpažįsta ir bando įvardinti elementarius simbolius (raides); ❖ Komentuoja, pasakoja įvairius įvykius, nuotykius, išgyvenimus; ❖ Deklamuoja, atpasakoja pasakas, istorijas, apsakymus, pasakas be galo ir pan; ❖ Piešia, tapo, klijuoja pasakas, istorijas, kuria pasakų knygeles su trumpais tekstais, aprašymais; ❖ Žaidžia raidžių garsinius žaidimus; ❖ Klausosi įvairių pasakų, istorijų, apsakų iš suaugusiųjų, per IT ir pan. Vėliau atpasakoti, interpretuoti, suvaidinti, nupiešti ir pan.
--	---

Ugdymo gairės

Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Skaityti knygutes vaikams, leisti vaikui laikyti knygutę pačiam, versti lapus, rodyti paveikslėlius, kalbėti apie juos; ➤ Skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinėlių tekstą sieti su jo gyvenimu. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Skaityti vaikams kelis kartus per dieną, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai; skatinti pavadinti kiekvieną paveikslėlį; ➤ Vartyti įvairius žurnalus, knygas, bukletus, enciklopedijas, skrajutes; ➤ Žiūrint paveikslėlius, skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir kt.; ➤ Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką; raidėms sugalvoti smagius pavadinimus, kurti istorijas, pasakas apie raides, savo kūnu sukurti raides ir pan.; ➤ Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius; ➤ Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais,rieveiksmiais; ➤ Skatinti vaiką kurti savo rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir pan. ➤ Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškasas.

9.4 FIZINIS UGDYMAS

Fizinis aktyvumas – tai kryptinga vaiko veikla, gerinanti fizines galias, kurios būtinos norint pasiekti ir išlaikyti aukštą sveikatos ir fizinio išsivystymo lygį. Skatinamas vaikų fizinis aktyvumas užtikrina sveiką augimą ir vystymąsi, gerą savijautą, nervų sistemos veiklą, ko pasėkoje gerėja ugdymosi rezultatai. Gryname ore praleistas laikas ir fiziniai pratimai grūdina organizmą, teigiamai veikia kaulų, raumenų, nervų sistemas.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pastovi ant vienos kojos 2-4 sekundes. ❖ Lipa ir nulipa laiptais, laikydamasis; ❖ Bėga keisdamas kryptį, greitį; ❖ Atsispirdamas dviem kojomis pašoka nuo žemės. ❖ Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius (veria ant virvutės, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį); ❖ Įkerpa popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis ir rankomis. ❖ Išlaiko pusiausvyrą, eidamas nedideliu paaukštinimu. ❖ Šokinėja abiem ir ant vienos kojos; ❖ Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka, pirštais, ranka; ❖ Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius; ❖ Juda vingiais greitėdamas ir lėtėdamas. ❖ Šokinėja abiem kojom vietoje, ir judant pirmyn, ant vienos kojos, įveikdamas kliūtis. ❖ Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius (užsega ir atsega sagas, veria ant virvės smulkius daiktus). ❖ Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eina ratu, poromis, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu; ❖ Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga įkalnėn, nuokalnėn; ❖ Šoka ant vienos kojos į toli, į aukštį. ❖ Žaidžia bei atlieka sportinius elementus su kamuoliu. ❖ Žaidžia komandomis, derindamas veiksmus. ❖ Tiksliau valdo pieštuką ir žirkles. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo. ❖ Bėga derindamas du ar daugiau judesių. ❖ Kerpa gana tiksliai. ❖ Sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. ❖ Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį. ❖ Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai.

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Vaiko veiksenų pavyzdžiai	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Nusileidžia čiuožyne, supasi sūpuoklėse; ❖ Eina savo paties pėdsakais smėlyje, sniege, ant įvairių nelygių paviršių arba eina plačia linija; ❖ Laisvai laksto po kiemą, salę, įvairiomis kryptimis, apeina, peržengia kliūtis, sustoja išgirdus garsinį signalą; ❖ Ropoja, prašliaužia pro kliūtis, perlipa, perlenda per įvairias kliūtis, vaikui patogiu būdu, šokinėja, pastovi keletą sekundžių ant vienos kojos; ❖ Ridena, spiria kamuolį pirmyn ir stengiasi jį pavyti, pagauti; ❖ Sportuoja netradicinėje aplinkoje (pvz: darželio kieme); ❖ Pučia ir gauda plunksnas, balioną ir kt.; ❖ Žaidžia tylos žaidimus; ❖ Atlieka rytinę mankštą kiekvieną rytą. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Bėgioja keičiant kryptį, tempą, įkalnėn – nuokalnėn; ❖ Žaidžia gaudynes su draugais; ❖ Šokinėja abiem kojom ar ant vienos kojos vietoje, lengvai judant pirmyn, pakaitomis; ❖ Gauda ir laisvai meta kamuolį į krepšį, vartus ar taikinį; ❖ Laipioja įvairiomis kopėtėlėmis, gimnastikos sienele, virve ir pan.; ❖ Rungtyniauja estafetėse, varžybose, pramogose; ❖ Važinėjasi rogutėmis nuo kalniuko; ❖ Dalyvauja rytinėse mankštose ir kūno kultūros užsiėmimuose; ❖ Karpo, lanksto popieriaus lapą į 2 ar 4 dalis; ❖ Žaidžia orientacinius, komandinius žaidimus; ❖ Viso kūno plastika kuria savo vaizduotės veikėjus; ❖ Piešia ir iškerpa varžybų atributiką (taikinius, vėliavėles ir pan.); ❖ Žaidžia judriuosius žaidimus; ❖ Žaidžia krepšinį, žolės riedulį, futbolą ir kt.; ❖ Dalyvauja sveikatos ugdymo akcijose, pramogose, projektuose.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Skatinti ir siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą; turėti nuolat grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti su jais, važinėti; ➤ Siūlyti statyti bokštelius, užsukti, atsukti, prispausti, glamžyti, lipdyti, berti ir t. t.; ➤ Skatinti žaisti su įvairaus dydžio kamuoliais, ridenti, mesti, eiti tarp dviejų kliūčių, ropoti, lipti ir pan. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų; organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija, laiptuoti kopėtėlėmis, siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti; ➤ Pasiūlyti vedžioti labirintą; sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius;

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pasiūlyti vaikams verti karoliukus, badyti, siūti, dygsniuoti, nerti, piešti įvairių linijų, kirpti, kaišioti pagaliukus, juosteles, minkyti tešlą, lipdyti, žaisti su pipete ir t. t.; ➤ Siūlyti vaikams įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų, eiti tiesia linija, ėjimą keistų bėgimu, perlptų per suolą, pralįstu po kėde, organizuoti estafetes, šuolių žaidimus su priemonėmis, šokinėti per šokdynę, lanką, gumytę.
--	--

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Ugdant kasdienio gyvenimo įgūdžius vaikui yra padedama perimti svarbius sveikos gyvensenos įgūdžius: tinkamo maitinimosi, saugaus elgesio, sveikatos saugojimo ir stiprinimo. Gyvenimo įgūdžiai – tai gebėjimai prisitaikyti kolektyve ir elgtis pozityviai.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Suaugusio padedamas nusirengia ir apsirengia. ❖ Padeda vieną kitą daiktą į vietą. ❖ Pats nueina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. ❖ Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudotis stalo įrankiais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Padedamas plaunasi ir šluostuosi rankas ir veidą. ❖ Padedamas susitvarko žaidimų vietą. ❖ Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. ❖ Pasako kaip elgtis su pavojingais daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. ❖ Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. ❖ Savarankiškai nusirengia ir apsirengia, apsiauna ir nusiauna batus. ❖ Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orą. ❖ Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. ❖ Valgo tvarkingai; ❖ Padedamas suaugusiojo serviuoja ir po valgio sutvarko stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. ❖ Savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal oro sąlygas. ❖ Žino kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, namuose. ❖ Savarankiškai laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių.

❖ Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas.	❖ Dažniausiai pats naudojasi tualetu ir pats susitvarko.	❖ Priminus tvarkosi žaislus.	❖ Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika. ❖ Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto.	❖ Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika ir kelis, kuriuos reikia riboti.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bando savarankiškai praustis, šluostytis, rengtis, padedamas suaugusiojo padėti žaislus į vietą; ❖ Nešioja, sodina, guldo, vežioja didelius ar mažus žaislus; ❖ Pavalgius, nusineša savo puodelį; ❖ Valo dulkes kartu su auklėtoja; ❖ Dalyvauja sveikatingumo projektuose; ❖ Vartyti knygeles su įvairiais paveikslėliais: daržovėmis, vaisiais, grūdais ir kt. sveikais maisto produktais ir juos įvardyti; ❖ Žaidžia stalo žaidimus apie sveiką maistą, laiką, gyvenimo būdą, režimą ir pan. 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ Naudoja asmeninės higienos reikmes (šukas, vienkartinės nosinaitės ir pan.). ❖ Žaidžia daiktinėmis priemonėmis (segiojimas, rišimas, varstymas); ❖ Žaidžia didaktinius žaidimus apie sveiko maisto piramidę, higieną, dietotvarkę; ❖ Pokalbiai, filmukų žiūrėjimas apie dantukus, jų priežiūrą, konsultacijos su odontologais; ❖ Dalyvauja probleminiuose pokalbiuose apie kūno higieną, apie saugumą gatvėje, butyje ir pan. ❖ Kuria plakatus apie sveiką mitybą, blogus įpročius, elgesio taisykles gamtoje ir butyje; ❖ Sužino ne tik savo, bet ir gyvūnėlių tvarkymosi, gražinimosi paslaptis; ❖ Kuria sveikuoliškus receptus, juos užrašo, gamina, kuria knygeles, rengia parodas; ❖ Gamina šviežių daržovių, vaisių salotas, sultis, kokteilius. 		
Ugdymo gairės				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ar parodant, kaip valgo grupės vaikai ar žaisliukas; ➤ Skatinti vaiko tuštinimosi bei šlapinimosi įgūdžius; ➤ Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius; ➤ Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą, gerai sukramtyti, neskubinant vaiko, mokyti valgyti ramiai, mokant naudotis įvairiais stalo įrankiais; ➤ Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas; žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – piena, mėsa, vaisius, daržoves; ➤ Organizuoti įvairių kūrybinių darbų kūrimą, parodą, skatinant pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus, atskirti sveikus maisto produktus nuo nesveikų vartoti; ➤ Įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, serviruojant pagal taisykles; ➤ Mokyti taisyklingai naudotis tualetu; ➤ Naudoti įvairias higienos priemones; ➤ Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą; ➤ Skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius, plauti ir šluostyti rankas, veidą; priminti vaikams, kaip svarbu taupyti vandenį; ➤ Priminti, kad čiaudinti ar kosinti būtina prisidengti burną ir nosį; ➤ Naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį, rodyti mokomuosius filmukus, žiūrėti paveikslėlius, organizuoti saugaus elgesio savaites (viktorinas), projektus, kviesti medicinos darbuotojus, gaisrininkus. Patiems vaikams vykti į gaisrinę, polikliniką, policiją, vaistinę ir kt.
---	--

9.5 MENINIS UGDYMAS

Menine veikla siekiama lavinti vaiko saviraišką, vaizduotę, ugdyti jo estetinį skonį.

Vizualinė raiška

Vizualinė raiška yra ta vaikų gyvenimo sritis, kur kiekvienas gali atrasti tik jam vienam tuo metu itin svarbų savęs išreiškimo būdą be žodžių. Čia vaikas kuria dažniausiai tik jam vienam suprantamus ir labai svarbius dalykus.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesiems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, atranda skirtingus veikimo su jomis būdus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Patirtį išreiškia naudodamas įvairias linijas, jų derinius, geometrines ir laisvas formas, spalvas. ❖ Eksperimentuoja dailės priemonėmis atrodantis spalvas. Labiau mėgaujasi procesu, nei rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Patirtį išreiškia jau kitiems atpažįstamais vaizdais, objektais, juos įvardija. ❖ Kuria spontaniškai, kartais darbo eigoje kinta, „pasimeta“. ❖ Eksperimentuoja dailės priemonėmis: kuria koliažus, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dailės darbus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, žodžiais). ❖ Kuria pagal išankstinį sumanymą; ❖ Eksperimentuoja mišriomis dailės priemonėmis ir technikomis: kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas, fotografuoja, 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines priemones. ❖ Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo programomis.

			išbando skaitmenines formas.	
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ eksperimentuoja individualiai ant atskiro didelio formato popieriaus lapo: piešia pieštukais, tušinukais, kreidelėmis, tapo guašu, akvarele; štampuoja piršteliu, teptuku, štampukais; daro plaštakos antspaudus; ❖ piešia pagaliuku ant smėlio, sniego; kreida ant lentos, asfalto, ant vandens; ❖ tapo ant medžio lapų, medžiagos, plastiko, stiklo ir pan; ❖ lipdo plastilinu, kinestetiniu smėliu iš vieno gabalo (suka rutulį, kočioja tiesiais judesiais ir pan.); ❖ kuria teminius paveikslus ant didelio popieriaus lapo, ant tapeto juostos; ❖ eksperimentuoja išbandydamas taškymo, pūtimo, badymo lazdelėmis būdus; ❖ piešia spalvotais ar nespalvotais klijais, tapo ant vaško, kreidelių ir t. dailės priemonėmis; ❖ kartu su auklėtoja organizuoja miniatiūrų parodėles; ❖ štampuoja įvairios faktūros daiktais. ❖ įvairios tekstūros popierių glamžo, plėšo, bando įkirpti, klijuoti ir t.t. 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ piešia įvairia technika: guašu, akvarele, anglimi, tušu, spalvotais pieštukais, vaškinėmis kreidelėmis ir t. t.; ❖ eksperimentuoja maišydami spalvas ir atranda naujus atspalvius; ❖ tapo portretus, gamtos vaizdus, gyvūnus, pasakas, įvairius veiksmo siužetus ir pan.; ❖ tapo ant netradicinių paviršių: senų batų, audinio, akmens, modelino, tešlos, stiklo, vaško ir pan.; ❖ aplikuoja “mozaikos” principu iš įvairių geometrinių figūrų, skaičių, personažų ir pan; ❖ derina kelias dailės raiškos technikas viename darbe; ❖ ornamentuoja, sistemingai kartodamas elementus (naudoja lietuvių liaudies ir užsienio motyvus); ❖ gamina šventines dekoracijas; ❖ organizuoja fotografijų parodėles; ❖ piešia, kuria paveikslus, pasinaudodamas šviesos stalu, skaitmeninėmis priemonėmis; ❖ kuria meninius rėmelius savo darbams; ❖ tapo vitražus, piešia mandalas, fraktalus ir t. t.; ❖ dalyvauja dailės darbų parodose, projektuose, akcijose, kurias organizuoja įstaigos pedagogai ir už įstaigos ribų. 		
Ugdymo gairės				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		

<ul style="list-style-type: none"> ➤ sudaryti sąlygas vaikams žaisti, tepinėti dažais, paišelioti, dėti spaudus kempinėle, ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų; ➤ skirti daug dėmesio vaiko veiklai, pritarti žvilgsniu, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais; ➤ leisti vaikui pasirinkti popieriaus lapą, naujų piešimo priemonių ar medžiagos. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ skatinti pasakoti apie savo piešinį, nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbėliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti, tai ką nupiešė; suvokti, jog vaikas kurdamas – mokosi; ➤ turtinti vaiko patirtį, gausinti išpūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt.; ➤ skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis; ➤ padėti suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbėlių; kurti iš smulkesnių detalių, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas; ➤ kurti, reikšti savo potyrius, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis (gamtoje, lauke, ant šaligatvio plytelių, ant smėlio, sniego, laikraščio, piešti plunksna, akmenėliu ir pan.); ➤ vaizduoti žmogaus kūno judesius, tyrinėti kūno galimybes, patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas; ➤ suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis); ➤ atlikinėti eksperimentus su dažais (naudojant maistinius dažus, pieną, skystą muilą ir pan.), piešti stiklo kamuoliukais, mėgautis ebru ar spalvotu smėliu; ➤ skatinti kūrybinę raišką su šviesos stalu, kompiuterio ar multimedijos pagalba.
---	---

Muzika ir šokis

Muzikinėje ir šokio veikloje ugdomas jautrumas gamtos garsams, muzikos intonacijoms ir ritmams, muziką lydinčiam tekstui, tautosakai, žaidimų, ratelių ir šokio judesiams. Siekiant ryšio su etnine kultūra, ypatinga ugdomoji reikšmė teikiama muzikiniam folklorui. Folkloro vaidmuo – ne vien pažintinis, bet ir kūrybinis, estetinis, etninis.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Vienas ir kartu dainuoja 2-4 garsų daineles, palydėdamas judesiu. ❖ Kartu su pedagogu ritmiškai groja muzikos instrumentais, žaidžia muzikinius žaidimus. ❖ „Šoka“ mėgžiodamas judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dainuoja trumpas, aiškaus ritmo daineles. ❖ Kuria ritminius motyvus. ❖ Žaidžia vaizduojamuosius šokamuosius žaidimus; ❖ Šoka spontaniškai kurdamas 3-4 natūralių judesių seką. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) girdėtus kūrinius; ❖ Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio daineles. ❖ Šoka šokius pritaikant skirtingo tempo dalis. ❖ Improvizuodamas balsu, instrumentu kuria ritmus, melodijas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dainuoja platesnio diapazono vienbalses daineles. ❖ Groja 2-3 garsų melodijas. ❖ Šoka sukamuosius ratelius, autorinius ir 5-6 natūralių judesių šokius. ❖ Šoka išreikšdamas erdvės (aukštai-žemai) ir laiko (greitai-lėtai) elementus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dainuoja dainas su instrumentiniu pritarimu. ❖ Kuria melodijas šokiams. ❖ Savarankiškai šoka po muzikinės įžangos.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ klausosi įvairių muzikinių kūrinių, gamtos garsų, atliekamų gyvai ir įrašytų; ❖ mėgdžioja, atkartoja judesiu gamtos ir mechaninius garsus; ❖ kuria savas daineles su įvairiais garsažodžiais, linksmažodžiais; ❖ muzikai pritaria plojimu ir kt. ritminiais judesiais, ritminiais instrumentais; ❖ žaidžia muzikinius žaidimus, ratelius; ❖ išreiškia save judesiu, identifikuojasi su ratelių ir šokių veikėjais – šoka kaip „meškutė“ ir pan.; ❖ šoka panaudodamas laisvą judesį; 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ klausosi muzikinių, klasikinių kūrinių ar fragmentų; ❖ išklausius muzikos, pasakoja, piešia ar kitaip parodo vaizdinius arba įvardina instrumentus; ❖ domisi muzikinių kūrinių atlikėjais ir grupėmis; ❖ muziką išreiškia ne tik garsu, bet ir judesiu, piešiniu; ❖ dainuoja, šoka ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus, mėgdžioja gamtos garsus; ❖ skanduoja skandutes, mįsles, patarles, priežodžius; ❖ išbando įvairius garso išgavimo būdus (medines lazdeles, akmenukus, plastikinius dangtelius ar pan.), gaminasi barškučius; 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ šoka rateliu aplink orientacinius žaisliukus ar priemones; ❖ dainuoja lopšines, žaidinimus, pirštukų žaidimus; ❖ dainuoja, šoka, improvizuoja darželio šventėse, pramogose; ❖ groja elementariais muzikiniais instrumentais (barškučiais, būgneliais, rankų darbo instrumentais bei gamtos sukurtais). 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ šoka pavieniui, poroje, ratelyje; ❖ šoka panaudodamas pristatomąjį žingsnelį, apsisukimo elementus ir pan.; ❖ kuria savos kūrybos šokį ar savo dainelę; ❖ kuria ritmą atsitiktiniais daiktais, rankomis, savo kūnu bei panaudodamas muzikinius instrumentus; ❖ padainuoja savo, draugo, artimųjų ar auklėtojos vardą; ❖ žaidžia improvizuotą koncertą, pramogą grupėje, panaudodamas įvairias turimas muzikines priemones (drabužius, muzikinius instrumentus, dekoracijas ir pan.); ❖ dalyvauja darželio bei kaimyninių darželių koncertuose, pramogose, renginiuose, festivaliuose.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ dainuoti lopšines, dainas artimas vaiko pasauliui, klausytis įvairių stilių muzikos; ➤ dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti; ➤ parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus, tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis); ➤ suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus; ➤ sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, medinėmis, plastmasinėmis žaislais, kaladėlėmis; 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ klausytis su vaikais muzikos kurinių (įrašų, gyvos muzikos), gamtos garsų, įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos, juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant; ➤ dainuoti su vaikais įvairaus pobūdžio daineles, jas imituoti; skatinti dainuoti individualiai, dvibalsio dainavimo ar atliekant įvairius darbus (piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti); ➤ žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ar už parankių, poromis, mojuoti, ploti ir t. t.; žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms;

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių muzikos instrumentų, įvairių medžiagų iš gamtos, rankų darbo instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti; ➤ skatinti vaikus kuo daugiau improvizuoti, kurti balsu ir judesiais; kurti su vaikais ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu; ➤ skatinti vaiką kurti su jokia šokio žanru neusijusius judesius, tyrinėjant erdvę, tempą, ritmą, energiją.
--	---

Žaidimai ir vaidyba

Vaidyba – tai bendrųjų vaiko sugebėjimų, jo psichinių bei fizinių galių, ypač kalbos, jausmų, intelekto, vaizduotės bei valios ugdymo būdas. Vaikas turi galimybę įsijausti į savo paties ar personažo gyvenimą, džiaugsmą, liūdesį, balso intonaciją, veido mimiką, tobulinti vaidybinius gebėjimus panaudojant įvairias teatrines priemones.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandiesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka matytus veiksmus, judesius. ❖ Vaizduoja siužetinius elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kuria dialogą tarp veikėjų, intonuoja. ❖ Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus; ❖ Rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Vaidindamas teatrą vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą. ❖ Keičia balso intonacijas, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu; ❖ Susikuria vaidybinę aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, emocines būsenas. ❖ Tikslingai naudoja daiktus teatro 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bendrauja su kitu vaidinimo veikėju. ❖ Naudoja veikėjams charakteringas balso intonacijas, veikėjų mintis, emocijas.

	veikėjų judesius, veiksmus.	❖ Žaidimuose ir rateliuose perteikia 3-4 veiksmų seką.	reikmėms, drabužius, aplinką.	
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ imituoja judesiais įvairius personažus; ❖ persirengia įvairiais veikėjais: dedasi kepures, karūnas, apsiaustus, panaudoja įvairius aprangos elementus; ❖ žaidžia pirštinių teatro lėlėmis, savo sukurto lėlėm; ❖ žaidžia spėjimo, mėgdžiojimo žaidimus; ❖ pritaiko balso tembrą ir judesius pasirinktam personažui; ❖ siužetiniame vaidinime paskatintas pritaiko garsinius daiktus, muzikinius instrumentus; ❖ mėgdžioja auklėtojos, draugų vaidybinius veiksmus; ❖ dalyvauja siužetiniuose, pavasario, Kalėdų muzikiniuose spektakliukuose. 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ žaidžia – vaidina trumpesnes sceneles pagal literatūrinius, muzikinius, istorinius siužetus; ❖ vaizduoja augalą, pvz., aguoną: suglamžo skarelę, palengva atgniaužia delniukus, stebi kaip tarsi aguonos žiedas skleidžiasi skarelė, pauosto ir aguonos kvapą perteikia emocijomis; ❖ žaidžia stalo, šešėlių teatrą; ❖ kuria veiksmų siužetą iš „čia ir dabar“ pasigamintų ar aplinkoje „netyčia“ rastų daiktų; ❖ kuria spektakliukus grupės ir kaimyninių grupių vaikams; ❖ vaidina panaudodamas pirštukines, pirštines bei kt. lėles; ❖ vaidindamas sukuria savo išgalvotą pasaką, istoriją, eilėrašį ar dainelę; ❖ vaidina pasakėles be garso – emocijas perteikdamas kūno judesiais ir veido mimika. 		
Ugdymo gairės				
Ankstyvasis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus, skatinti mėgdžioti veiksmus; ➤ vedžiodant žaislą, figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų; ➤ kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas. 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ pasirūpinti žaidimams tikrų daiktų (virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų ir pan.) bei teatro lėlių; ➤ eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip; ➤ skatinti patiems vaidinti, pasekus pasaką; ➤ parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą; 		

- stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti;
- drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus.

Estetinis suvokimas

Estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ar jaučiant aplinkos, meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Estetiniame suvokime svarbiausia ne įgyti žinių, o dvasiškai tobulėti, suprasti tas vertybes ir idealus, kurias akcentuoja meno kūrėjas.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Emocingai reaguoja į dainų garsus, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. ❖ Emocingai reaguoja girdėdamas garsų, intonacijų sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, knygeles, žaislus, puošnia apranga. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Džiaugiasi menine veikla, nori šokti, dainuoti, pasipuošti, vaidinti. ❖ Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo meninius įspūdžius. ❖ Reaguoja į kitų vertinimus. ❖ Grožisi gamtos garsais, spalvomis. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dalijasi įspūdžiais po koncertų, parodų, spektaklių. ❖ Supranta ir pakomentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). ❖ Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Papasakoja įspūdžius apie meninio kūrinio siužetą. ❖ Grožisi ir palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, įvardija kodėl gražu. ❖ Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje. ❖ Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė ir kaip kūrė. ❖ Domisi kitų meninėmis idėjomis ir jas panaudoja savo veikloje.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				

<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ klausosi sekamų pasakų, skaitomų eiliuotų kūrinių, apsakymų ir pan.; ❖ stebėti gamtoje, paveikslėliuose, atvirukuose gamtos vaizdus, spalvas ir juos atkartoti savo piešiniuose ar kituose dailės kūriniuose; ❖ tyrinėja dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus; ❖ eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, mėgaujasi procesu, o ne rezultatu. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ dalyvauja įstaigoje organizuojamuose renginiuose, šventėse, vakaronėse, muzikos mokyklų ugdytinių koncertuose; ❖ klausosi gyvai atliekamos profesionalios įvairios nuotaikos muzikos (teatrai, kvietiniai svečiai); žiūri animacinius filmukus, vėliau komentuoja, atpasakoja, suvaidina, nupiešia ir pan.; ❖ varto liaudies meno knygas, apžiūri tautodailės darbus (stebi tautodailės liet. liaudies motyvus), žiūri gamtos vaizdus realybėje ir internete. ❖ organizuoja piešinių, rankų darbų parodas.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, muzikos kūrinių; ➤ Leisti vaikui stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius; ➤ Žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo lėlė būtų gyva; ➤ Vaikų piešinius išdėlioti taip, kad ir vėl juos galėtų pasižiūrėti; suteikti vaikui galimybę išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones; ➤ Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Klausytis įvairių žanrų muzikos, dalyvauti muzikinėje veikloje darželyje bei už darželio ribų, lankytis parodose, muziejuose, teatruose, miesto šventėse, mugėse ir kt.; ➤ Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų; skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Aptarti, atpasakoti spektaklių eigą su vaikais; ➤ Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla; ➤ Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio; ➤ Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę; ➤ Dalyvauti patiems vaikams puoselėjant gamtą, gėrėtis gerai atliktais darbais, pratinti gražiai elgtis viešose vietose; ➤ Klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, ūokių, simfoninės muzikos, operos ir baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausius savo mintimis pasidalyti su kitais;

- Aptarti stebėtus šokius, pasamprotauti, ką teatro aktorius veikia, suteikiant galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą.

9.6 Į VISAS UGDYMO KRYPTIS INTEGRUOJAMOS UGDYMO(SI) SRITYS (PASIEKIMAI)

Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, veiklų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas – gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesiems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų. ❖ Reiškia savo norus, sako „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Pasirenka ir žaidžia vienas ar su draugais. ❖ Įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą (susidomėjus). ❖ Laukia suaugusiojo pagalbos, padaršinimo, kai susiduria su nesėkme. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ar su draugais. ❖ Pereina nuo pasirinktos veiklos prie suaugusiojo pasiūlytos veiklos. ❖ Bando pats įveikti kliūtis veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Plėtoja veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną. ❖ Ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą. ❖ Kreipiasi pagalbos į draugus ir tik po to į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam ją plėtoja. ❖ Nuo pradžios iki pabaigos atlieka nepatrauklią veiklą. ❖ Priima iššūkius naujai veiklai, bando pats įveikti kliūtis.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius <ul style="list-style-type: none"> ❖ Randa vis naują žaislą, daiktą ir išbando jo galimybes; ❖ žaidžia situacinius žaidimus; ❖ piešia piešinį mamai, tėčiui, sesei/brolui; 		Ikimokyklinis amžius <ul style="list-style-type: none"> ❖ Piešia įvairius judesius, veiksmą, plėtoja savo piešinius ar rankų darbus keletą dienų; 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą daiktą; ❖ stebi, kaip auklėtoja žaidžia sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų mėgžioti. ❖ Pasiūlyti vaikams veiklos savo iniciatyva, pasidžiaugti draugo iniciatyva padėti kitam. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ pasirenka veiklą, kurią vėliau išplėtoja ir pasilieka keletai dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų; ❖ veria siūlą į adatą, siūna sagą, prisuka veržlę ir t.t. ❖ gamina įvairių formų, spalvų, dydžių „keistus“ statinius, robotus, ateivius, nematytus gyvūnus ir t.t. ❖ nuo pradžios iki pabaigos atlieka veiklą, įveikinėja įvairias kliūtis.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvumą, domisi naujais veiksmais; ➤ padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo; ➤ pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojai pačiai žaisti sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų; ➤ nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų; ➤ kai tik įmanoma palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų; ➤ pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti; ➤ skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbu, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų.

Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Skatindami tyrinėjančią vaiko elgesį, vaikas įgauna motyvaciją mokytis, o jo veikla pasipildo kūrybine vaizduote.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi jį supančia aplinka: bando aiškintis, kas tai yra, kaip tai vyksta ir pan. ❖ Kartoja veiksmą po patirtos nesėkmės. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Tyrinėja supančią gamtinę ir daiktinę aplinką visais pojūčiais. ❖ Pasirenka reikalingas priemones tiriamajai veiklai. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi iš ko padaryti daiktai, jų savybėmis. ❖ Suvokia daiktų paskirtį. ❖ Įvardina daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų skirtingus pastebėjimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlieka trumpalaikius stebėjimus. ❖ Pasitelkia priemonių įvairovę (lupa, mikroskopą). ❖ Analizuoja, grupuoja ir klasifikuoja daiktus pagal savybes. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Atlikęs tiriamąją veiklą daro išvadas. ❖ Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuteris, fotoaparatas, mobilusis telefonas). ❖ Žino ir suvokia tyrinėjimo saugumo taisykles. ❖ Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja schema.
--	--	--	---	---

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius	Ikmokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Įkišęs ranką į „stebuklingą maišelį“, liečia, čiupinėja, glamžo, spaudo esančius daiktus ir bando ištraukti: kietą, minkštą, švelnų ar šiurkštų daiktą; ❖ Antspauduoja panaudodamas gamtinę medžiagą, antrines žaliavas, įvairias buitines medžiagas ir pan.; ❖ Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, padalija po lygiai, padalija per pusę ir pan.; ❖ Piešia gamtoje rastais gamtiniais dažais ar prieskoniais, gamtine medžiaga; ❖ Sukelia vėją, pūgą, lietu: išmėgina kuo galima vėdintis (skarele, pučiant, bėgiojant, sukantis, mosuojant ranka, popieriaus lapu, stuksenant ir pan.). ❖ Bando išardyti žaislus, priemones – pažiūri kas jo viduje; 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ieško atsakymų į probleminį klausimą „Kodėl?“; ❖ Kuria savo pomėgių knygeles, žaislus, statinius, figūras; ❖ Ieško balansinių svarstyklių vidurio; ❖ Išbando magneto galimybes; ❖ Tyrinėja daiktus ant šviesos stalo; ❖ Tyrinėja aplinkos daiktus, stebi jų požymius, savybes, grupuoja, klasifikuoja; ❖ Kuria koliažus, ieškodamas detalių jungimo galimybių; ❖ dalyvauja artimiausios aplinkos išvykose ir kuria žemėlapius; ❖ Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas; ❖ Kuria stebėjimų fotografijų parodėles. ❖ Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., ledo tirpimas, žvakės deginimas, spalvų atradimas, plaukia-skęsta ir pan).

❖ Varto knygeles, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.	❖ Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje, palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, juos tikslingai grūpuoja ir klasifikuoja.
Ugdymo gairės	
Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusiems padedant, bet netrukdam ir nepertraukiant; ➤ Duoti tinkamai žaisti įvairių žaislų, daiktų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius; ➤ Sudaryti sąlygas naudoti, vystyti įvairius gebėjimus; ➤ Mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą; skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes; ➤ Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą; ➤ Vykdyti projektines veiklas, skirtas ilgalaikiams stebėjimams. Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan.; ➤ Tyrinėti mikroskopą ir kitus prietaisus bei skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis; ➤ Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų.

Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkiams, sudėtingoms užduotims ar sunkumams spręsti. Problemų sprendimo gebėjimai padeda vaikams priimti konstruktyvius sprendimus. Vaikas pats mokosi pasirinkti, nuspręsti ir pajusti problemų sprendimo ar pasirinkimo padarinius.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
❖ Stebi savo veiksmų pasekmes.	❖ Išbando įvairias daiktų panaudojimo galimybes.	❖ Ieško tinkamų sprendimo būdų.	❖ Ieško tinkamų sprendimo būdų.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Numato priimtų sprendimų pasekmes; ❖ Mokosi iš savo ir kitų klaidų;

❖ Prašo pagalbos nepavykus atlikti veiklos.	❖ Supranta kada pavyko įveikti sunkumus.	❖ Bando įveikti sunkumus pats.	❖ Bando įveikti sunkumus pats.	❖ Nepasisekus, bando kelis kartus vis kitos išėities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
---	--	--------------------------------	--------------------------------	--

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaidžia auklėtojos sudarytas problemines situacijas; ❖ Auklėtojos padedamas, atkreipia dėmesį į kasdieninę situaciją „čia ir dabar“; ❖ Drąsinti vaiką per įvairias veiklas, skatinti, pagirti ir pan. ❖ Deda didesnius daiktus ar žaislus į mažesnę ir atvirkščiai; ❖ Kieimo aikštelėje, salėje ar grupėje randa kliūtį ir kartu sprendžia įvairias situacijas? ❖ Dėlioti aukštus bokštus, statinius iš kaladėlių, konstruktorių ir kt. medžiagų, lyginti juos, sudėti viena linija ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ieško paveikslėliuose, plakatuose, knygelėse panašumų ir skirtumų; ❖ Sprendžia problemines situacijas grupėje, salėje, kieme ar namuose; ❖ Sudarinėja veiksmų planus; ❖ Žaidžia, kuria patys žaidimus su įvairiais labirintais, ieškojimais, kryžiažodžiais; ❖ Taiso sugadintus daiktus, žaislus, suplėšytą knygutę; ❖ Bando su auklėtoja įvardinti pasekmes, jeigu kažkas įvyksta ar jau įvyko; ❖ Žaidžia sveikatos saugojimo žaidimus; ❖ Kūno kultūros užsiėmimuose bando įveikti kliūtis, žaisdami komandinius žaidimus, estafetes. ❖ Dalyvauja varžybose, estafetėse darželyje ir už darželio ribų.

Ugdymo gairės

Ankstyvasis amžius	Ikimokyklinis amžius
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nuolat drąsinti vaiką skatinamaisiais žodeliais; ➤ Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktis būdus; patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose; ➤ Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Siūlyti vaikams nuolat sudėtingesnes veiklas, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais; ➤ Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes;

➤ Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.	➤ Užduoti vaikams atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą; ➤ Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.
---	---

Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Ikimokyklinio amžiaus tarpsnis – pats palankiausias kūrybiškumo ugdymuisi, nes būtent tada vaikas yra pats imliausias: jis smalsus, visa savo esybe trokšta pažinti pasaulį; jo mąstymas dar laisvas, nesuvaržytas dogmų ir stereotipų.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. ❖ Atranda vis naujus dalykus artimiausioje aplinkoje. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinų savybes. ❖ Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus; ❖ Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų; ❖ Kelia probleminius klausimus, svarsto, fantazuoja. ❖ Ieško atsakymų, naujų idėjų, siekia savito rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip negu visi; ❖ Greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito, unikalios rezultato.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius <ul style="list-style-type: none"> ❖ pats puošia padarytus piešinius, dirbinėlius; ❖ eksperimentuoja įvairiomis tūrinėmis medžiagomis: moliu, plastilinu, drėgnu smėliu, minkštu sniegu, sūria tešla ir pan; ❖ pritaiko įvairius daiktus veiksams, pvz. Kaladėlė – „telefonas“, pieštukas – „šaukštas“ ir t. t.; 		Ikimokyklinis amžius <ul style="list-style-type: none"> ❖ Eksperimentuoja ant balto ir spalvoto (sauso ir šlapio), įvairaus formato, dydžio popieriaus pirštu, teptuku, šiaudeliu, trintuku, kamšteliu, sagute ir t. t.; ❖ Tapytą darbelį papildoma realiomis medžiagomis (audiniu, džiovintais augalais ir kt.); 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ žaidžia su dažų dėmėmis, taško dažus senais dantų šepetėliais, pučia dažus, tapo ant šlapio, vaškuoto popieriaus, ant veidrodžio, antspauduoja, ridena, nardina į vandenį ir pan.; ❖ atkartoja įvairių personažų judesius, juos imituoja garsu; ❖ kartu su auklėtoja, tėvais dalyvauja kūrybiniuose darželio projektuose. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dailės priemonėmis reiškia savo literatūrinius, muzikos kūrinio ar kitokius meninius išpūdžius; ❖ Aplikuoja iš skirtingo šiurkštumo, storumo, įvairių spalvų popieriaus, butyje nereikalingų laikraščių, tapetų, folijos ir kt.; ❖ Gamina atvirukus, kvietimus, knygeles, “Judančių spalvų pasakas”, dovanėles draugams, šeimos nariams, įvairią atributiką, dekoracijas šventėms, pramogoms; kuria daugiasluoksnius kūrinius. ❖ Piešia ateities miestus, savo svajonių pasaulį, įvairius fantastinius gyvūnus ir pan. ❖ Piešia, kuria siužetus, klausant klasikinės muzikos (liūdna, linksma, žaisminga).
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus ir lavinantys įvairius pojūčius; ➤ Medžiagų ir žaislų kaitaliojimas, atnaujinimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys; ➤ Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus; ➤ Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams; ➤ Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius sunėštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą; ➤ Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą; skatinti tolesnį divergentinį mąstymą, užduodant klausimus „Kas būtų, jeigu...?“; ➤ Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. ➤ Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas); ➤ Skatinti perkurti pasakas arba sukurti savo, išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų, kurti vaidinimus, koncertus, fantastinius gyvūnus bei jų vardus ir pan.

Mokėjimas mokytis

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi.

Vaiko pasiekimų žingsniai				
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų	Brandesniems
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Domisi kas kaip veikia. ❖ Atidžiai stebi veiklą ir bando pakartoti veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Siūlo žaidimų idėjas. ❖ Domisi aplinka – klausinėja. ❖ Žaidžia kūrybiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Imasiini ciatyvos įgyvendinant žaidimų idėjas. ❖ Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas. ❖ Spėlioja veiksmų pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Drąsiai ieško atsakymų į kylančius klausimus. ❖ Kalba apie tai, ko norėtų išmolti, planuoja savo veiklą. ❖ Randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose (enciklopedijose, žinyuose ar pan.) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kalba apie mokymąsi mokykloje, jo prasmę. ❖ Analizuoja savo veiklą, kaip pavyko. ❖ Orientuojasi informacijos gavimo šaltiniuose (pokalbis, stebėjimas, knygos, internetas, TV ir pan.). ❖ Mokosi iš kitų patirties.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstysis amžius		Ikimokyklinis amžius		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išbando naujus žaidimus, imasi įvairių suaugusiųjų darbų (šluoja, valo, grėbia, laisto ir pan.); ❖ Pagiria draugą, leidžiant jam patirti sėkmės jausmą; ❖ Žaidžia pojūčių žaidimus (klausos, regos, lytėjimo, skonio); ❖ Žaidžia kartu su draugais bendrus siužetinius žaidimus; ❖ Kuria siužetinio žaidimo epizodus; ❖ Dainuoja, groja su muzikos mokytoja, pasakoja ką išmoko, parodo judesius; 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ “Ryto rato” ir kitos veiklos metu pasikalba ko jie nori išmolti, kaip jie gali mokytis, sudaryti sąlygas išmolti; ❖ Žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes; ❖ Gamina plakatus ir vaizdines priemones apie gyvenimiškas problemas, įvykius, siužetus.; 		

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ieško teminių paveikslėlių knygelėse; ❖ Žaidžia probleminius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Varto savo ir draugų meninės veiklos, kitų gebėjimų ir pažangos vertinimų segtuvus – apmąsto, diskutuoja, vertina savo ir kitų veiklą bei rezultatus; ❖ Taiko įvairius informacijos paieškos metodus: knygų “skaitymas”, aplinkos tyrinėjimas, klausinėjimas, enciklopedijos vartymas, mokymas naudotis internetu; ❖ Sprendžia, kuria savo kryžiažodžius, galvosūkius, rebusus.
Ugdymo gairės	
<p style="text-align: center;">Ankstyvasis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi; pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti; ➤ Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiai manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai; ➤ Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu; ➤ Parinkti žaislus ir žaidimus tinkamus, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami. 	<p style="text-align: center;">Ikimokyklinis amžius</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Leisti vaikams patiems justti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba; ➤ Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti sprendimą; ➤ Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori; ➤ Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja; ➤ „Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti; ➤ Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis; ➤ Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų.

10. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Ugdymo pasiekimų vertinimas – tai nuolatinis informacijos rinkimas ir jos panaudojimas, nustatant vaikų daromą pažangą, koreguojant, tobulinant pedagogo darbo būdus ir metodus. Nuolatinis ir sistemingas vertinimas padeda auklėtojui išvelgti vaiko

galimybes, nustatyti problemas ir spragas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą. Ugdymo pasiekimų vertinimas grindžiamas šiuolaikine mokymosi samprata, amžiaus tarpsnių psichologiniais ypatumais, individualiais vaiko poreikiais, atitinka ugdymo(si) tikslus.

Ugdymo pasiekimų vertinimo tikslas – padėti vaikui sėkmingai ugdytis, bręsti kaip asmenybei, kaupti informaciją apie kiekvieno pasiekimus ir daromą pažangą, kad būtų galima koreguoti ugdymo procesą, priimti pagrįstus sprendimus, sudaryti sąlygas tėvams tapti lygiaverčiais vertinimo partneriais, be to, gauti grįžtamosios informacijos, kuri padėtų įvertinti auklėtojų bei lopšelio – darželio darbo sėkmę.

Vaikų pažangos ir pasiekimų vertinimo uždaviniai – padėti auklėtojui išvelgti vaiko ugdymo(si) galimybes, pasiekimų lygmenį, nustatyti spragas ir problemas. Planuojant ugdymo procesą, pasirinkti tinkamiausią turinį, formas, būdus, metodus, individualizuoti ugdymą, suteikti tėvams informaciją apie vaiko ugdymą(si), stiprinti ryšius tarp vaiko, tėvų ir įstaigos, nustatyti lopšelio-darželio ugdymo kokybę.

Svarbiausi vaiko ugdymo pasiekimų vertinimo principai:

- Vertinimas grindžiamas šiuolaikine ugdymo ir ugdymosi samprata, amžiaus tarpsnių psichologiniais ypatumais, vaiko poreikiais, individualiomis galiomis, gebėjimais.
- Vaiko pasiekimai ir pažanga stebimi ir fiksuojami pagal Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą, kuriame išdėstyta aštuoniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių su esminėmis nuostatomis ir gebėjimais, kuriuos vaikas įgyja iki šešerių metų.
- Vertinant remiamasi gerai susiformavusiais gebėjimais ir siekiama ugdyti prasčiau susiformavusius gebėjimus.
- Vaiko pasiekimams keliami skirtingi reikalavimai (gabiems vaikams – aukštesni, menkesnių gebėjimų – žemesni); pastarieji vaikai turi siekti būtino minimalaus lygio, o gablesni – daugiau.
- Vertinama individuali kiekvieno vaiko pažanga, jo dabartiniai pasiekimai lyginami su ankstesniais.
- Remiamasi įvairiais vertinimo šaltiniais.
- Atsižvelgiama į augimo, ugdymo bei ugdymo(si) sąlygas šeimoje.

Vaiko pasiekimai vertinami du kartus per metus: lapkričio mėn. ir balandžio mėn. Vaikų pasiekimus vertinti padeda įstaigos logopedė, meninio ugdymo pedagogė, tėvai (globėjai).

Pasiekimai vertinami atsižvelgiant į vaikų amžių. Atėjus vaikui į ikimokyklinę įstaigą, jam užvedamas ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų **vertinimo forma**, kuri įsegama į „Vaiko aplanką“.

Be vaiko pasiekimų vertinimo formos į vaiko aplanką fiksuojama visa informacija apie vaiką iš tėvų (globėjų), kitų pedagogų, specialistų. Taip pat į aplanką fiksuojami:

- vaiko realios veiklos, elgsenos stebėjimas ir fiksavimas;

- vaiko veiklos rezultatai (darbeliai);
- pokalbiai su vaiku, tėvais (globėjais);
- specialistų komentarai, nuotraukos.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. 2006, Vilnius.
2. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. 2014, Vilnius.
3. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. 2014, Vilnius.
4. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. 2015, Vilnius.
5. „Ankstyvojo ugdymo vadovas“. 2001, Vilnius.
6. „Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trijų metų“. 2001, Vilnius.
7. Vaikų sveikatos ugdymas. Adaškevičienė, E., 1999, Vilnius.
8. Vaikų fizinės sveikatos ir kūno kultūros ugdymas. Adaškevičienė, E. 2004, Klaipėda.
9. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos įgyvendinimo rekomendacijos. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Dr. Ona Monkevičienė, Danutė Jakučiūnienė, Gražina Šeibokienė.
10. Kad mažylis augtų sveikas. Korekcinė kūno kultūros programa. Bartkevičienė, V., 1995.

11. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. 2003, Vilnius.
12. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Coughlin, P. A., Hansen, K. A., Heller, D., Kaufmann, R. K., 1997. Vilnius.
13. Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams.
14. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Gražienė, V., Rimkienė, R. 1993, Vilnius.
15. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995-07-03 Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
16. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Juodaitytė, A., 2003, Vilnius.
17. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas.
18. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Katinienė, A., 1998, Vilnius.
19. Lietuvos Respublikos įstatymas.
20. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa, 2007.
21. Tautinis auklėjimas. Maceina, A., 1991, Kaunas.
22. Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams (2011) sudarė prof. Monkevičienė, doc. Glebuviene, V. S., doc. Stankevičienė, K.
23. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvensenos įgūdžių ugdymo programa. Piliuvienė, A., 1997, Vilnius.
24. Projekto „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (2011). Viešinimo leidinys. Vilnius.
25. Sveikos gyvensenos ugdymas ikimokyklinėse įstaigose. Respublikinė ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacija „Sveikatos želmenėliai“, 2002, Vilnius.